

'Voor mij is het pure verslaving, zoals heroïne spuiten of gokken'

De correspondentie met Mieke W. geeft een goed inzicht in F.'s 'therapeutische inzichten': de praktijken van de Zettense ex-psychiater

Het geroezemoes in de overvolle Arnhemse rechtszaal verstomt als via een zijdeur Theo F. met opgeheven hoofd binnenkomt. Het twee dagen durende proces tegen de voormalige psychiater en behandelingsdirecteur van de jeugdpsychiatrische en orthopedagogische inrichting De Helderlingstichtingen in Zetten kan beginnen. Vorig jaar werd hij ontslagen, maar vanaf zijn indiensttreding in 1971 circuleerden talloze geruchten over mishandeling, verkrachting, overmatige toediening van bedwelmende middelen en seksuele perversiteiten waaraan hij zich stelselmatig te buiten zou zijn gegaan. Hij werd het zwijn van Zetten en de wandelende angst genoemd. Zijn positie nu valt volgens zijn advocaat te vergelijken met Job: van mogelijke dader veranderde hij het afgelopen jaar in 'slachtoffer van een publieke steniging met moderne middelen'. Hij is, door alle publiciteit en commotie rond zijn persoon, al veroordeeld zonder vonnis. Kan zo iemand nog op een eerlijke manier terecht worden?

Rudie Kagie

De man ziet er eerder uit als een vriendelijk keuterboertje uit de Betuwe dan als de duivelse zenuwarts waar zijn tegenstanders hem voor verslijten. Hij gaat gekleed in een geblokt overhemd en een kakikleurige werkmansbroek. Een dun stapeltje documenten dat hem tijdens het proces van pas kan komen bewaart hij met een bloecnote in een katoenen schoudertas waarop reclame wordt gemaakt voor een regionaal dagblad: *Wakker worden met een uitgeslapen krant*. Als de zitting voor een pauze wordt onderbroken, onderhoudt hij zich lachend met vrienden en bekenden. Hij lijkt er zeker van dat hij deze zaak wint en rekent op vrijspraak. Hij is, zegt hij, in een 'Kafkaeske situatie' beland. Ze willen hem 'kapot' maken, maar er is werkelijk niets anders aan de hand dan dat een groep volwassen geworden kinderbeschermingsklanten hun woede over een ongelukkige jeugd

heeft gehamerd, krijgt F. het laatste woord. De officier van justitie heeft zes jaar onvoorwaardelijk tegen hem geëist. F. zegt tegen de vier rechters dat hij er niets van begrijpt. Hij kon de afgelopen twee dagen zijn oren nauwelijks geloven: 'Ik ga er eigenlijk van uit dat u mij vrijspreekt. Ik ben volstrekt onschuldig aan alles wat tegen mij is ingebracht.' Volgens zijn advocaat fungeert F. als *zondebok* voor een systeem dat de moeilijkst opvoedbaren met machts- en dwangmiddelen weer in het gareel moest zien te krijgen. De raadsman trekt een parallel tussen Zetten, De Bolderkar en Oude-Pekela: niemand liegt en toch spreekt niemand de waarheid. Inmiddels heeft zich dan al bij menig een die de geruchtmakende zaak tegen F. volgde een heel andere overeenkomst opgedrongen. De sinistere stemming rond het proces en wat daaraan voorafging roept onmiskenbare reminiscenties op aan geruchtmakende rechtszaken tegen *oorlogsmisdadigers*. Dat beeld wordt keer op keer bevestigd en versterkt.

'Het ergste is dat er niets mogelijk is voor jezelf; het is één groot strafkamp,' schreef een ex-bewoonster al in 1974 in het zwartboek *Zetten Zat Gezeten*. In die publicatie werden voor het eerst (maar toen zonder resultaat) het rigide opvoedingsklimaat van de instelling en de merkwaardige praktijken van Theo F. aan de kaak gesteld. Later zouden nog twee andere zwartboeken en vele demonstraties op het terrein van de inrichting volgen, zonder dat aan de bewerkingen van de activisten enig geloof werd gehecht. Doordat het bestuur van de inrichting en met toezicht belaste ambtenaren van Justitie en Volksgezondheid zich destijds doof hielden voor de alarmerende signalen wordt hun nu een *wir haben es nicht gewußt*-mentaliteit verweten.

'Onconventioneel'

De *post-traumatic stress disorder*, die een paar slachtoffers van F. volgens psychiatrische rapporten oplepen, wordt tegen een andere achtergrond ook wel *KZ-syndroom* genoemd. Vijf jaar geleden werd de aanvang van de

naar sloot toen niet uit dat de verdachte met iemand werd verwisseld. Maar Theo F. (56) is geen oorlogsmisdadiger. Hij omschrijft zichzelf als een 'onconventioneel psychiater' die zijn tijd reuze vooruit was en hard werkte aan 'modernisering' van het protestants-christelijke instituut waar het bij zijn komst in 1971 nog uitsluitend 'om bekeren draaide'. Zijn vader - naar wie tot vorige week nog een laan in Zetten was genoemd - combineerde er het ambt van dorpspredikant met de functie van directeur van de inrichting voor moeilijk opvoedbare meisjes. Theo F. ging als enige uit het gezin studeren: in Nijmegen volgde hij zowel colleges medicijnen als filosofie, maar die laatste studie staaakte hij na het afleggen van zijn kandidaatsexamen. Het vak van psychiater leerde hij bij de Nijmeegse hoogleraar dr. J.J.G. Prick, die nauwelijks onderscheid maakte tussen neurologie en psychiatrie. Theo F. ontpopte zich als een ijverige student, al zag hij geen

daar draaide het om. In het kader van de behandelingsmethodiek hield een speciale tuinploeg zich zelfs bezig met het dagelijks kortwieken van de grasvelden en heggen op het terrein van de inrichting. De protestants-christelijke beginselen van de inrichting werden onder toezicht van het uit representanten van de Gelderse adel samengestelde bestuur scherp bewaakt. Aan het einde van de jaren zeventig werd de benoeming van de Belgische orthopedagoog dr. J. van Acker tot algemeen directeur anderhalf jaar lang getraineed. Van Acker beschikte over de best denkbare papieren, maar het probleem was dat hij het rooms-katholieke geloof aanhing. De moeizame aanstelling was nauwelijks rond, toen de nieuwe directeur alweer kon vertrekken: F. zag de man absoluut niet zitten. Haaks op het beeld dat de inmiddels omstreden en gevreesde, maar blijkbaar aimachtige, psychiater over zichzelf had uitgeroepen, stonden de verha-

werp. Behalve de steeds terugkerende verkrachting werd zij ook gedwongen hem te pijpen, terwijl hij schuttingtaal tegen haar sprak en haar dwong zijn zaad door te slikken. Als aangeefster in de isoleerruimte was, kwam gedaagde naar haar toe en zei dat ze eruit mocht als ze lief was. Dat lief-zijn betekende dat hij seks met haar wilde hebben. Aangeefster is verschillende malen zodanig geïnjecteerd dat zij buiten kennis was. Als zij dan weer bij kennis kwam, was haar vaginawand beschadigd en schrijnde erg. Hij schroomde niet haar te pijnigen door wasknijpers op tepels en schaamlippen te plaatsen. En zo gaat het door: pagina na pagina, aangifte na aangifte. Toen de Arnhemse rechter vorige week een aantal van deze gruwelijke details voorlas, draaide de maag van een vrouw op de tribune zich letterlijk om.

Theo F. houdt stug vol dat het allemaal niet waar is wat over hem wordt be-

fantaseerde ik dat ik je op bed gelegd had en dat ik je naakte rug masseerde, zodat jij je bolvorm - die opgeslotenheid betekent - kwijt raakte.'

Onder aan de brief had de zenuwarts twee poppetjes met geproportioneerde geslachtskenmerken getekend. Als Mieke W. de brieven herleest, vraagt ze zich af hoe ze zo naïef heeft kunnen zijn. Het was van meet af aan duidelijk waar F. het op aanstuurde. In de zomer van 1987 begonnen de 'regressie-spelletjes' die haar over haar angsten moesten heen helpen. Op 20 juli vroeg de psychiater zich in zijn brief zorgelijk af waarom zijn cliënte zich zo 'geremd' voelde. Ze had geweigerd met hem een bad te nemen na afloop van de therapie en dat vond F. maar een bedenkelijk verschijnsel. 'Wat roept onder de douche met iemand staan bij jou op? Wil je je rug niet laten afdrogen?'

Het duurde tot september 1987 voordat het voor het eerst tot gemeenschap kwam - en daarna zou Mieke haar therapeut zeer vaak zien. Twee, drie keer per week kwam hij langs en meestal was hij na hooguit een uurtje weer vertrokken.

'Ik denk wel eens: waarom ben je niet naakter als ik kom?' vroeg hij in zijn brief van 8 november. 'Waarom verspillen wij tijd met thee en praat? Ik zie je graag staan met je rug naar mij toe, naakt, onbezorgd, begerig. Soms wil ik passief klaargemaakt worden door je hand, door je mond, of door op je te zitten. Ik weet niet goed wat jij allemaal aandurft.'

Het meest geobsedeerd was de ervaren zenuwarts door *stiekeme seks*; die eigenlijk niet mocht. 'Ik zou graag het volgende fantasietje met je uitproberen. Ik kom maandagavond op bezoek, jij bent gekleed in een trui die net boven je knieën ophoudt. Ik trek alles uit, behalve mijn overhemd. We gebruiken koffie in de voorkamer. Van boven alles netjes voor de straat van onder vrijen onder de koffie. Ik fantasieer dat we ergens gaan eten. Ik streef je onder de tafel en jij wordt zo opgewonden dat wij later in de auto neuken op de parkeerplaats.'

De brieven aan zijn cliënte ondertekende F. met *Verslaafde Theo*, want hij had inmiddels toegegeven dat hij hopenloos

'We zaten er verschrikkelijk mee in onze maag. Ik heb altijd gevonden dat het in Zetten stonk, maar we konden er geen vinger achter krijgen'

kans om zijn in 1962 gestarte promotieonderzoek naar 'geconditioneerde reflexen' tot een goed einde te brengen. F. ging werken op de psychiatrische afdeling van het St. Radboud Ziekenhuis in Nijmegen en bouwde daarnaast een bescheiden privé-praktijkje op voor de behandeling van particuliere patiënten. Regelmatig werd zijn deskundigheid ingeroepen door De Helderlingstichtingen in Zetten, waar de naam F. steeds met groot respect werd uitgesproken, mede doordat de in 1960 overleden F.-senior zo'n onuitwisbare indruk als dominee en gestichtsdirecteur had achtergelaten. Theo F. kwam als gewaardeerde part-time specialist op de loonlijst van het instituut te staan. Toen hem in 1974 werd gevraagd full-time in dienst van De Helderlingstichtingen te komen, kon hij zijn eisen stellen: hij verlangde dat hij de leiding over een op te

len van meisjes die hij in zijn spreekkamer liet komen. Die verhalen hadden niets te maken met de streng-calvinistische beginselen en strakke tucht waar de behandeling in De Helderling-inrichting op was gebaseerd. De pupillen zelden het bijna allemaal, onafhankelijk van elkaar en ook in de zwartboeken werd er uitvoerig over geschreven. F. toonde zich in alle gesprekken steeds buitengewoon geïnteresseerd in het seksleven van de meisjes. Zijn eerste vraag was steevast: 'Heb je wel eens ge-neukt?' Daarna moesten ze zich uitkleeden, pornoboekjes doorbladeren en zich in bijzijn van de dokter bevredigen om 'het eigen lijf te leren accepteren'. F. ontkende steeds dat hij op die manier te werk ging. Wel was hij steeds op de 'sterk erotisch gefinte belevingswereld van deze meisjes', die volgens hem verklaarde waarom hij voortdurend het

weerd. Omdat hij er zulke vooruitstrevende ideeën op na hield noemde hij de dingen bij de naam; dan legde hij zo'n twaalfjarig meisje geduldig uit wat onder beffen en pijpen werd verstaan, 'maar die dingen worden nu achteraf helemaal verkeerd geïnterpreteerd'. Begin jaren tachtig gooide hij zijn aanpak radicaal over een andere boeg. Het was misschien wat laai, maar van de ene dag op de andere kleepte hij zich als een overjarige hippie in exotische truien en rinkelende halskettingen. De pupillen mochten voortaan gerust Theo tegen hem zeggen. Er werden nu ook moeilijk opvoedbare jongens in de inrichting opgenomen. Hij zorgde ervoor dat er een sauna kwam, een zwembad waar naakt kon worden gezwommen en een therapieruimte voor 'lijfelijk contact' die hij de 'baarmoederwand' of het 'knuffelhok' noemde. Maar

op hem probeert af te wentelen. Alle klachten en beschuldigingen klinken hem 'wezensvreemd' in de oren.

Wie is Francisca M. die beweert dat ze omstreeks haar veertiende jaar regelmatig door de psychiater werd verkracht? Theo F. kan zich haar absoluut niet meer voor de geest halen. Welbespraakt weerlegt hij alle 'verzinsels' die tegen hem zijn ingebracht. Het enige waaruit blijkt dat de negen aanklachten hem raken is zijn onophoudelijk gewiebel met de rechtersvoet.

Naarmate de beschuldigingen pijnlijker worden schudt hij steeds heviger; dan is het nog net geen stampen wat hij doet.

De president van de rechtbank gaat in zijn uitvoerige opsomming van vergrijpen die F. ten laste worden gelegd geen gruwelijk detail uit de weg. Nu en dan klinkt uit het publiek onderdrukt gesnik, slachtoffers van F. lopen huilend de zaal uit en een door emoties overmeesterde vrouw wordt per ambulance afgevoerd. Tegen het einde van de zitting, nadat de advocaat in een pleidooi van ruim vier uur op 'het ontbreken van ieder overtuigend en wetmatig bewijs'

omstreden psychiater bekiad met de mededeling *Mengele leeft*. De advocaten in het kort geding, dat zes slachtoffers eind vorig jaar aanspanden om (met succes) alvast een voorschot te vragen op de uiteindelijk uit te keren schadevergoeding, omschreven F. als 'een beul' die zich bediende van 'foltermethoden'. Ex-pupillen van de inrichting en sympathisanten verenigden zich de afgelopen weken in een *Steunpunt Slachtoffers Zetten* dat, naar het voorbeeld van steun aan oorlogsslachtoffers, een 'zelfhulporganisatie' voor gedupeerden van psychiatrische 'behandeling' volgens de methode-F. moet worden.

De lijn naar nazi-misdaden werd doorgetrokken tot en met de zitting waar de strafzaak tegen F. werd behandeld. Daar kwam de Leidse psycholoog professor dr. W.A. Wagenaar op verzoek van de verdediging opdruiven als getuige-deskundige. De hoogleraar ontleent zijn internationale bekendheid vooral aan zijn spraakmakende aanwezigheid tijdens het proces tegen Demjanjuk die drie jaar geleden in Jeruzalem voor zijn oorlogsmisdaden werd berecht. Wage-

richten jeugdpsychiatrische afdeling zou krijgen en hij wilde de mogelijkheid houden particuliere patiënten te behandelen. De heropvoeding van moeilijk opvoedbare meisjes in Zetten was geheel op *behaviouristische* leest geschoeid. Ongewenst gedrag werd hardhandig afgeleerd door allerlei straffen, gewenst gedrag werd bevorderd door beloningen. De straffen varieerden van 'separatie' (dat een lastige pupil in de isoleer cel werd gekwakt en daar dertig uur moest blijven was heel gewoon) tot het ontzeggen van privileges, zoals weekendverlof. Door middel van een *puntensysteem*, waarmee ze cijfers kregen voor onderdelen van hun gedrag, konden de meisjes hun zakgeld en nieuwe kleren verdienen. De opstandige pubers werden getemd met 'arbeidstherapie': pinda's rijgen, enveloppen plakken en ander simpel handwerk dat het bedrijfsleven goedkoop kon uitbesteden. Het terrein mocht zonder toestemming niet worden verlaten, brieven van en aan bewoners werd gecensureerd en met kalmerende injecties en tabletten werd uitermate royaal omgesprongen. *Reinheid, ordening en regelmaat*

mikpunt was van roddel en achterklap. Zo had de twaalfjarige Sophie volgens zijn rapportage 'een min of meer volwassen ontwikkeling die wijst op een hoog drifniveau; haar intelligentie-defect wordt versterkt door haar vroegrijpe uiterlijk wat leidt tot een constante zelfoverschatting'.

'Knuffelhok'

Intussen is Sophie een volwassen vrouw. Haar aangifte tegen F., vele jaren nadat ze door hem 'behandeld' werd, grenst aan het ongelooflijke: 'Hij heeft haar talrijke malen verkracht. Zowel vaginaal als anaal gebeurde dit. Zij herinnerde zich dat dit na enige tijd eigenlijk elke keer gebeurde als hij alleen met haar in zijn spreekkamer was. Tevens heeft hij voor hij haar verkrachtte allerlei voorwerpen in haar vagina gestopt. Deze voorwerpen deden veel pijn, het waren ijzere voorwerpen, een daarvan leek op een stok met een spiegel eraan. Het waren vrij ouderwetse attributen. Tevens herinnert ze zich dat hij een speculum in haar vagina stak en tegelijkertijd in haar anus een ander voor-

daarmee waren de verhalen over seksueel misbruik door de psychiater bij lange na de wereld niet uit. De nieuwe voorzieningen verschaften F. wel een nieuw alibi. In veel van de tegen hem verzamelde aangiften wordt gewezen op de geringe afmeting van zijn geslacht. 'Zo'n detail zegt niets, dat kon iedereen zien in de sauna of het zwembad,' vond raadsman mr. E. Sutorius. En hij herhaalde dat ieder 'overtuigend of wettig bewijs' tegen zijn cliënt ontbreekt.

In maart van dit jaar ontnam het Medisch Tuchtcollege F. de bevoegdheid het vak van psychiater nog langer uit te oefenen. Die maatregel stond los van wat zich achter de hekken van De Helderingsinstellingen zou hebben afgespeeld. Aanleiding was dat F. een kind had verwekt bij een zevenentwintigjarige cliënte van zijn privé-praktijk; het was de bedoeling dat hij de vrouw zou behandelen vanwege depressies en een straatfobie.

Het inmiddels anderhalf jaar oude dochtertje dat uit de 'therapie' met F. werd geboren kruipt dertel over de grond als Mieke W. een lijvige dossiermap met brieven op tafel legt. De correspondentie, die niet bij het proces werd ingebracht omdat het vooronderzoek was afgelopen, geeft een goed beeld van de therapeutische inzichten van Theo F., want omdat Mieke de straat niet op durfde zou de behandeling zich deels via een intensieve briefwisseling voltrekken. Al in de eerste brief die hij op 8 december 1986 verstuurt wil de psychiater weten: 'Kom je wel eens klaar met veel beweging en geluid?' - en vanaf dat moment gaan al zijn brieven eigenlijk alleen maar over seks. De 'therapie' is drie maanden aan de gang als de zenuwachtig stoutmoedig voorstel doet: 'Je lichaam is van groot belang voor je. Dansen, met de handen bezig zijn, huilen, schreeuwen en beweging. Opvallend is dat je in je schrijven steeds weer op beweging uitkomt en niet op het lichamelijke zelf. Zelf weet ik nooit of mijn seksuele fantasieën zouden moeten gebeuren of juist niet. Als je wilt durf ik er wel een voor je op te schrijven, maar dan moet je je niet gekwetst voelen.'

Als Mieke geschokeerd op dit voorstel reageert, antwoordt Theo F.: 'Ik moet jou als het ware laten zien hoe ik zelf ben. Dus mijn brieven zijn persoonlijk of kunnen het worden. Dit stelt de vraag waarom jij geen raad zou moeten weten met mijn fantasieën. Ik heb natuurlijk ook kanten die ik mijn omgeving niet wil laten zien en waar jij een spiegel voor mij kunt zijn.'

In april 1987 blijkt de psychiater in een brief aan Mieke terug op een bezoek aan zijn cliënte. 'Het is mij duidelijk geworden,' schrijft hij, 'dat wij bij het praten elkaar in ieder geval ook moeten aanraken. Hand tegen hand, voetzool tegen voetzool of rug tegen rug. Je zult moeten leren mij aan te raken, het is heel en weer een proces. Mijn grenzen zijn in principe materieel. Ik werk in Zetten, ben daar verantwoordelijk voor en kan je maar sporadisch opzoeken. Emotioneel mag je best grenzeloos zijn. Ik had echt de behoefte om mijn levensgevoel in je te laten stromen. Achteraf

versingerd was aan deze vorm van therapie. 'Voor mij is het pure verslaving, zoals heroïne spuiten of gokken. Buiten de dagelijkse wereld. Ik hoop dat dit jou niet afstoot of vernedert, want je bent ook echt en aanwezig.' In februari 1988 ontdekte Mieke tot haar grote schrik dat ze zwanger was van haar psychiater Hoe moest dat verder? Ze wist het werkelijk niet en was zeer wanhopig. De schriftelijke steun van de aanstaande vader Theo F. bestond uit nieuwe brieven. Met geen woord informeerde hij naar haar toestand, maar hij had nog wel een paar nieuwe fantasietjes in petto. Als Mieke nu nog een paar extra spiegels in de slaapkamer ('ik ben dol op kijken') hing zou hij nog gelukkiger zijn, een andere hartewens had hij voor de duidelijkheid fors onderstreept: 'Ik wil een foto van ons, neukend.'

In de lente van vorig jaar - toen de strafzaak tegen hem in gang was gezet - verliet F. zijn vrouw en gezin. Hij betrok een flat in Nijmegen. Mieke was inmiddels moeder geworden, maar F. wilde steeds minder van haar weten.

'Het bleek dat hij er nog veel meer vriendinnen op na hield, waar hij me nooit iets over had verteld. Het is een compleet raadsel waar hij de energie vandaan haalde,' zegt ze. 'Op het moment dat hij alleen ging wonen, wilden al die vriendinnen die van elkaars bestaan niet wisten hem natuurlijk claimen. De bizarre situatie die toen ontstond kon hij absoluut niet aan. Daarom heeft hij in november met alle vrouwen resoluut gebroken.'

Met verschillende ex-vriendinnen van F. heeft Mieke nu contact. Zo kwam ze erachter dat F. buiten zijn huwelijk minstens zeven kinderen verwekte. Een van zijn ex-geliefden is een voormalige groepsleidster van De Helderingsinstellingen, die de afgelopen tweentwintig jaar een relatie met F. onderhield, waar twaalf jaar geleden een kind uit werd geboren. Ook deze vrouw en haar zoon-tje werden een paar maanden geleden door F. definitief aan de dijk gezet.

Op 30 mei aanstaande doet de Arnhemse rechtbank uitspraak in wat wellicht ooit nog eens het grootste schandaal in de geschiedenis van de Nederlandse kinderbescherming zal blijken.

'Er lijkt inderdaad reden voor gepaste schaamte,' geeft drs. H.G.J. Peeters besmuikt toe. Van 1975 tot en met 1987 was hij directeur van het *Werkverband Integratie Jeugdwelzijnswerk Nederland*, de nationale koepelorganisatie voor de kinderbescherming. Geruchten over de *seksmaniakale praktijken* van F. circuleerden vanaf het prille begin: 'We zaten er verschrikkelijk mee in onze maag. Ik heb altijd gevonden dat het in Zetten stonk, maar ons probleem was dat we er geen vinger achter konden krijgen,' zegt Peeters. 'Deze zaak emotioneert me verschrikkelijk. Onbegrijpelijk ook dat de groepsleiding, die dingen gemerkt moet hebben, daar de mond over dichtield. F. had mensen om zich heen verzameld die hem door dik en dun steunden. In feite was hij on-aantastbaar. Ik heb het idee dat er nog veel meer achter zit. Dat zou later misschien nog eens grondig kunnen worden uitgezocht. Te laat, ja. Dat geef ik toe.'

Peter

1989
ber 1989
DE TILDE
AF

DR. F. HIELD VAN STRAF EN BELONING

DIT IS HET verhaal over een psychiater die zelf weigert zich aan een psychiatrisch onderzoek te onderwerpen. Over dr. Theo F. (56), de in opspraak geraakte ex-directeur van de Heldring Stichtingen in het Betuwse Zetten, een inrichting voor met name zéér moeilijk opvoedbare meisjes. Hij wordt ervan

verdacht vele pupillen over een lange reeks jaren ernstig seksueel te hebben misbruikt. Hij zou twee meisjes zwanger hebben gemaakt, anderen zou hij onder bedreiging van de injectie-naald en de isoleercel hebben verkracht. Een affaire, die elk begrip te boven gaat.

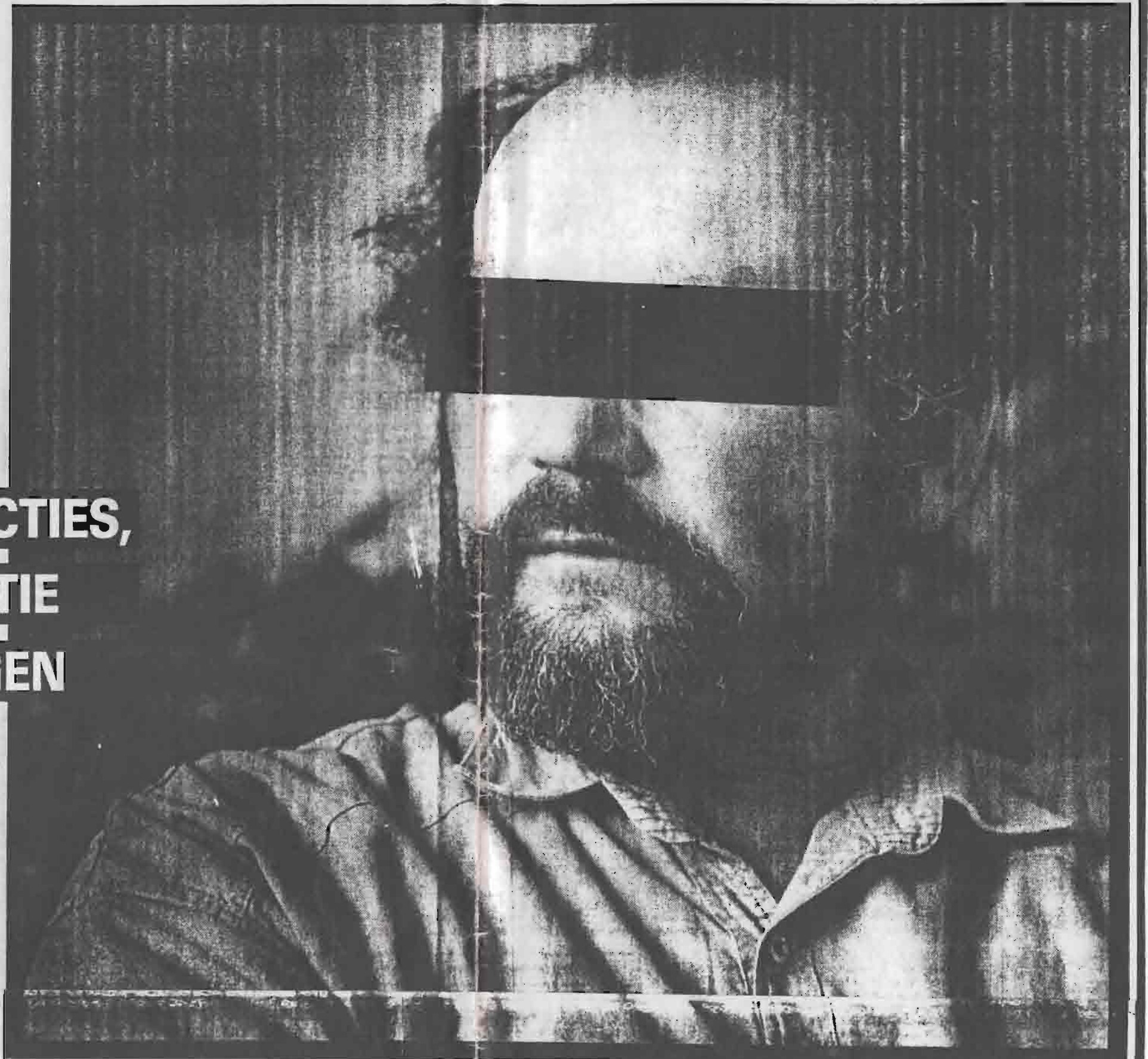
PSYCHIATER DOOR EX-PATIËNTEN BESCHULDIGD VAN

ABORTUS, INJECTIES, GEWELD, ISOLATIE VERKRACHTINGEN

Van onze verslaggevers

ZETTEN, zaterdag

DE VOLGENDE dag kwam dr. F. in haar kamer en gaf haar een injectie en tabletjes. De deur van haar kamer ging op slot. Opnieuw ging F. vragen stellen over haar vader, die incest met haar had gepleegd toen ze nog een klein meisje was. Ze was inmiddels spiernaakt. Voordat ze de injectie kreeg, had ze zich moeten uitkleden. Vervolgens heeft hij haar op haar eigen bed vastgebonden en verkracht". Zo begint het huiveringwekkende verhaal over de ervaringen van Charlotte H. met dr. Theo F., jarenlang de met veel macht omklede psychiater van de Heldring Stichtingen in het Betuwe-dorpje Zetten.

Het is een citaat uit een van de vele aanklachten tegen de psychiater die begin vorige maand tijdens een kort gezinsgesprek voor de president van de Arnhemse rechtbank aan de orde kwamen. Zeven ex-pupillen van de Zettense inrichting visten daar een voorschot op een schadevergoeding wegens de ernstige psychische en lichamelijke schade die zij „onder het schrikbewind van de psychiater“ hadden geleden. Het verhaal van Charlotte H. had een nog gruwelijker vervolg: „Ze vertelde haar moeder wat haar was overkomen. Die ging bij de psychiater verhaal halen, maar werd weggestuurd met de boodschap dat haar dochter gek was. Charlotte werd daarna opnieuw verkracht. In die isoleercel is op een gegeven moment ene zuster Frida gekomen, die tegen haar zei dat ze iets bij haar kwam weghalen „dat haar vader daar had gemaakt“. Charlotte werd geaborteerd. Na de injectie die deze zuster Frida haar gaf, is zij buiten bewustzijn geraakt. Hoe de abortus precies heeft plaatsgevonden, weet zij niet. Nadat zij weer bijkwam, heeft zij gedurende lange tijd erg veel bloed verloren. Zij was aan beide benen verlamd en is na enige tijd overgebracht naar het Wilhelmina Gasthuis in Amsterdam. Daar heeft zij enige tijd in een rolstoel gezeten, nadat de bloedingen wat minder waren geworden. Na de opname in het ziekenhuis werd zij weer teruggebracht in Zetten“.

Incest

De Amsterdamse advocate mr. Gabi van Driem, die dit relaas uit de mond van Charlotte optekende, concludeerde tijdens het kort geding: „Een kind, dat zelf slachtoffer is van incest, opnieuw te graven nemen, als psychiater en verbruwensman, dat is een half verdrinken kalf met de kop onder water duwen“.

Is psychiater dr. Theo F., opgekomen tot algemeen directeur van de Hieldring Stichtingen, tot hij begin dit jaar ontslagen werd, slachtoffer van een massa-psychose van ex-pupillen, die nog steeds geestelijk in de war zijn en in elkaars fantasieën verstrukt zijn geraakt? Of heeft hij indertijd jarenlang een seksuele machtswellust op de jonge, moeilijk opvoerbare meisjes uitgeoefend?

Feit is dat er nog maar weinigen zijn die in zijn onschuld geloven. Zelfs in het kort geding, een civiele zaak, ging rechtbank-president mr. L. R. van der Weij er al van uit dat de psychiater vijf vrouwen, die een eis tot schadevergoeding hadden ingediend, seksueel heeft misbruikt toen zij als meisjes tussen de 12 en 18 jaar in de inrichting verbleven.

Dr. F. moet aan hen als voorschot alvast een bedrag van 30.000 gulden elk betalen. Een in het Nederlandse rechtswezen unieke uitspraak, omdat de strafrechter zich nog over deze geruchtmakende zaak moet buigen. Dat gaat pas 14 maart volgend jaar gebeuren. Het strafproces is al twee keer uitgesteld. De zaak zou eerst afgelopen juni dienen, maar werd wegens een fout in de dagvaarding uitgesteld. Vervolgens zou het proces volgende week woensdag plaatsvinden, maar werd opnieuw verschoven. Op verzoek van de verdediging zullen eerst nog drie getuigen-deskundigen worden gehoord om, zoals F's advocaat, mr. B. J. M. van Meer stelt „meer inzicht in de geloofwaardigheid van de vrouwen die aangifte hebben gedaan, te verkrijgen“.

Dat zal in de strafzaak opnieuw het criterium zijn: hoe geloofwaardig zijn de verklaringen van de ex-pupillen.

Hoe sterk zijn de beschuldigingen van de weglopertjes van toen, met wie geen land te bezellen was, tegenover de autoriteit van de alwetende psychiater. Dr. F. ontkent alles. Ook weigerde hij zich tijdens het vooronderzoek zelf aan een psychiatrische observatie te onderwerpen. Inmiddels beschikt justitie over 21 aangiften. „En nog steeds worden we gebeld door ex-pupillen die over hun negatieve ervaringen met dr. F. willen vertellen.“ zei deze week een woordvoerder van de rijkspolitie te Nijmegen.

Ook Annie Bijmond vertelde de politie haar verhaal. „Ik zat in het begin van de jaren zeventig in Zetten.“ zegt ze. „Dus mijn zaak is al verjaard. Deze zaak mag niet langer in de doofpot blijven, er is daar te veel gebeurd dat het daglicht niet kan verdragen. Dr. F. had een soort grootheidswaan, dacht dat hij met unieke experimenten bezig was. Het ergste was nog als hij spiritadol of je gebruik-

te. Een spierverlammend middel. Je blijft dan bij je volle bewustzijn, maar je lichaam kan niets meer. Je kan je niet verweren. Zo probeerde hij je willoos te maken.“

Dat is volgens Annie, die haar ervaringen in haar autobiografische roman „Krasen“ (Uitgeverij Ambo) neerlegde, ook de verklaring waarom dr. F. zover kon gaan. „Als iemand willoos is, kan je niet verder. Als je dan toch dóór gaat, kom je vanzelf aan haar lichaam. Ik vermoed dat hij die pupillen niet eens gepakt heeft uit eigen bevrediging, maar dat het 't laatste middel was om iemand te breken. Dat was zijn methode. Alles pakte hij af. Je gedachten, je gevoelens, dus ook je lichaam. Zelfs je dromen mocht je niet hebben. Die werden weggedrukt met medicijnen.“

Pavlov-methode

Dr. F. was een aanhanger van de zogenaamde Pavlov-methode, gebaseerd op straf en beloning. De psychiater gaf daar volgens de beschuldigingen een heel eigen interpretatie aan. Een citaat uit het schrijvende verhaal van Sofie M.: „Als Sofie in de isoleerruimte was, kwam dr. F. wel naar haar toe en zei dat ze eruit mocht als ze lief was. Dat lief-zijn betekende dat hij seks met haar wilde bedrijven. Zij is verschillende keren zodanig geïnjecteerd, dat zij bewusteloos was. Als zij dan weer bij kennis kwam, voelde ze hevige pijn in haar onderlichaam. Het laat zich raden wat tijdens haar versuffing gebeurd was.“

Uit de lucht gegrepen verhalen? Verzinsels, ontsproten uit beschadigde zielen van inmiddels volwassen geworden kinderen, die door een ontworpen jeugd in Zetten, de inrichting voor de zwaarste gevallen, terecht kwamen? Ex-medisch secretaris Ton Brouwer, die 20 jaar met dr. F. werkte, kan het nog steeds niet geloven. „Als het waar is waarvan hij beschuldigd wordt, krijg ik een verschrikkelijke dreun, dat weet ik nu al.“ zegt hij. „Maar het wil er bij mij allemaal niet in. Ben ik dan zo naïef geweest, dat ik nooit wat heb gemerkt? Ik waardeerde hem al die jaren als mens en als vakman. Wat die ex-pupillen nu vertellen, is in hun gevoelsbeleving misschien wel waar, maar of ze ook objectief kunnen oordelen? Vergeet niet dat hier

in- en intrieste gevallen binnenkomen. Echt wanhoopgevallen, waarvan hij zelf ook wel eens zei dat hij er geen raad mee wist. Kinderen met obsessies, trauma's, dwangneurosen. Zo'n kind dat plotseling haar voet niet kan verzetten en dan een kwartier als een standbeeld blijft staan. En toch, ik vond hem zó kundig. Vaak zag ik ze beter weggaan dan ze gekomen waren.“

„De hele zaak zit me vreemd dwars. Als het toch waar zou zijn, vraag ik me telkens af, waarom hebben dan al die andere naaste medewerkers, de groepsleiders, de therapeuten, nooit hun mond open gedaan?“

Hans Simonse, die als voorman van de Belangenvereniging Minderjarigen jarenlang ten strijde trok tegen het omstreden beleid in de Hieldring Stichtingen, heeft daar wel een verklaring voor. „F. bouwde zo'n ongebreidelde machtspositie op, dat als men al iets merkte, men liever de ogen sloot. Hij had er ook een handje van groepsleiders aan te stellen die wegens allerlei akkefietjes elders moeilijk aan de bak kwamen. Zeg maar een soort laatste kans. Die moesten hem dus dankbaar zijn. Dat verhoogde, om het zacht uit te drukken, niet hun kritisch vermogen. Zo liepen alle lijnen naar hem toe. Ook van buiten de inrichting. Dat hele dorpje leeft bijna van de Hieldring Stichtingen. De bakker, de kruidenier en niet te vergeten de apotheker. Maar F. had ook afspraken met de veerman van de pont naar Wageningen om te waarschuwen als er weglopertjes opstapten. Dan vertrok de boot niet eerder voor ze teruggehaald waren.“

Dr. Theo F. gold als een man van aanzien in Zetten. Het respectabele imago van zijn vader, die behalve president-directeur van het meisjes-internaat ook predikant in het dorp was, straalde als vanzelfsprekend op hem af. Na zijn studie psychiatrie aan de Radboud-universiteit in Nijmegen, was het voor F. jr. (officieel Hans Otto Theo) geen moeilijke stap om bij de Hieldring-Stichtingen in dienst te treden. Hij zou een riant binnen het terrein van de inrichting gelegde huis gaan bewonen, gevestigd aan een laan, die naar zijn vader was genoemd. Hij trouwde, kreeg vijf kinderen, was Nederlands Hervormd en lid

van de Partij van de Arbeid en had als hobby eigenlijk alleen kano-toertochten maken met de familie op de rivieren. Leefde verder uitsluitend voor zijn werk. Nauwelijks enkele jaren in dienst bij de stichting, halverwege de vorige eeuw door Otto Gerhardt Hieldring opgericht om „gevallen jonge meisjes“ op te vangen, raakte hij al onder een spervuur van kritiek.

In 1974 trokken actievoerders op initiatief van de Belangenvereniging Minderjarigen met bussen vol naar Zetten om de gehate praktijken in de inrichting aan de kaak

„Dr. F. dacht dat hij met unieke experimenten bezig was...“

te stellen. De kritiek richtte zich vooral op het gemak waarmee gebruik werd gemaakt van de isoleercel, verplichte medicijntoediening, de koude douche en andere dwangmaatregelen. Hoewel de nadruk daar zeker niet op lag, waren er ook klachten op seksueel gebied. Er deden verhalen de ronde dat dr. F. pupillen zou dwingen te masturberen. De demonstraties tegen de Hieldring Stichtingen hielden aan. In 1978 besloot het ministerie van Justitie een commissie onder voorzitterschap van de Utrechtse hoogleraar in de klinische psychologie, dr. J. H. Dijkhuis, in te stellen om de in opspraak geraakte inrichting door te lichten. Dr. Juliaan van Acker, hoogleraar in de orthopedagogie in Nijmegen, toentertijd verbonden aan de Zettense stichting en kort daarna met bonje vertrokken, zei deze week: „Het rapport dat die commissie uitbracht was vernietigend voor het beleid, maar er gebeurde niks mee. Sterker nog: dr. F. werd vier jaar later tot algemeen directeur benoemd. Dat vind ik nog steeds ongelooflijk.“

Ook in het rapport van de commissie-Dijkhuis werd overigens met geen woord gerept over seksuele misstanden binnen de muren van het

psychiatrisch centrum. „Ja, dat raadt je de koekoek.“ zegt Hans Simonse. „Twee professoren en een secretaris in driedelig grijs gingen de meisjes ondervragen, waar de groepsleiders en soms ook dr. F. zelf bij waren. Dan kan je moeilijk openhartige antwoorden verwachten.“

Zo werden de klachten jarenlang genegeerd. Dr. F. legde de kritiek laconiek naast zich neer, leek onaantastbaar. Maar eind vorig jaar barstte de bom. Het bestuur van de stichting, die nooit eerder op anonieme klachten was ingegaan, kon nu niet meer om de beschuldigingen heen. Enkele ex-pupillen klaagden de psychiater officieel aan wegens seksuele vergrijpen. In december vorig jaar werd hij geschorst, op 1 februari dit jaar ontslagen. Tijdens het onderzoek naar zijn seksuele uitpattingen werd de recherche van de rijkspolitie te Nijmegen overspoeld met aangiften van ex-pupillen die verklaarden onder de seksuele machtswellust van dr. F. geleden te hebben.

De vraag die iedereen bezighoudt: hoe konden de gruwelijke feiten waarvan hij verdacht wordt, zo lang verborgen blijven? Professor doctor Juliaan van Acker: „Het is net als met incest. Vaders die zich jarenlang aan hun kinderen vergrijpen, maar de moeders weten van niks, alsof ze ziende blind zijn. Zo is het hier kennelijk ook gegaan.“

Advocate mr. Gabi van Driem: „De buitenwereld bleef — volgens mij tegen beter weten in — jarenlang zwijgen. En de slachtoffers, die allen nog zeer jong waren toen zij seksueel misbruikt werden, durfden jarenlang niet te klagen over wat hen overkomen was. Er gold daar een straf of beloningssysteem. Dat werd niet alleen afgemeten naar hun dagelijkse sociale gedrag, maar ook naar de wijze waarop ze zich tegenover dr. F. gedroegen. Dat betekende dat zij tijdens de maandelijks of wekelijkse bezoeken aan de psychiater moesten gedogen dat hij seksuele handelingen met hen verrichtte. Ze zijn nu pas met hun verhaal naar buiten getreden — onafhankelijk van elkaar — omdat ze nu pas aan de echte verwerking van het delict toe zijn.“

Citaat uit een van de aanklachten: „Als Geertruida S.

■ Dr. F.: Er zijn nog maar weinigen die in zijn onschuld geloven.

tijdens de maandelijks terugkerende bezoeken in zijn spreekkamer wilde verhinderen dat hij haar seksueel bestastte, kreeg ze een klap of werd naar de isoleercel gebracht. Ze herinnert zich dat hij haar eenmaal van de trap heeft gegooid. Door de rugpijn die ze daarvan ondervindt, wordt ze nog steeds herinnerd aan F. die haar volstopte met pillen voor epilepsie, hoewel ze niet aan die ziekte leed. Of ze nog te helpen is, is de vraag. Volgens een van haar behandelende artsen heeft zij een soort KZ-syndroom“. En zo gaan de beschuldigingen maar door.

Misstanden

„Wat me nog steeds woedend maakt.“ zegt Hans Simonse, actievoerder van het eerste uur tegen de dr. F. therapie, „is, dat de overheid nooit naar onze waarschuwingen heeft willen luisteren. Ik heb jaren geleden al gesprekken met de staatssecretaris van Justitie gevoerd om op de misstanden te wijzen. Er werd niets gedaan. En zo kon het gebeuren dat die jonge kinderen uit ontworpen gezinnen, die daar ontderd binnenkwamen, nog zwaarder beschadigd werden.“

Dr. Theo F., inmiddels gescheiden en weer op vrije voeten, is met stille trom uit Zetten verdwenen. Hij is onbereikbaar. Zijn advocaten mr. Sutorius en mr. Van Meer zijn druk doende gegevens te verzamelen om de bewijslast tijdens het strafproces op 14 maart te kunnen ontkrachten.

Erg tevreden over de gang van zaken zijn ze tot dusver niet. „Door alle perspublicaties en de uitspraak van de president in kort geding, waardoor wel heel indringend op de strafzaak vooruit is gelopen, kan je je afvragen of de rechtbank straks nog wel onbevangen kan worden.“ zegt mr. Van Meer somber.

Annie Bijmond behoorde overigens niet tot de vrouwen die tijdens het kort geding een eis tot schadevergoeding indienden. „Ik wil geen kopen cent van die dr. F. hebben. Dat lijkt me te veel op smeergeld. Het leed dat die man ons heeft aangedaan, is voor geen geld af te kopen.“

Ex-psychiater Zetten: 'Het is puin, het zijn lege hulzen'

Trouw
12/5/90

Woensdag staat voor de Arnhemse rechtbank de 56-jarige ex-directeur en ex-psychiater van de Heldringstichtingen in Zetten terecht. De hulpverlener zou gedurende een lange reeks van jaren meisjes, die in dit internaat verbleven, seksueel hebben misbruikt en mishandeld. De officier van justitie verwijt hem acht zedenmisdriven, van ontucht tot verkrachting. Maar dat is een greep uit een veel groter aantal aangiften. Diverse belastende verklaringen zijn terzijde gelegd, omdat de verjaringstermijn was verstreken. De oudste zaak op de dagvaarding dateert uit 1975, de jongste uit 1985. Telkens ging het om kinderen van twaalf, hoogstens zestien jaar.

AMSTERDAM - „Het is puin, het zijn lege hulzen waar je alles in moet stoppen; voor deze meisjes gelden andere normen”, zei de doctor in de psychiatrie, toen tijdens een vergadering met groepsleiding en staf van de Heldringstichtingen vraagtekens werden geplaatst bij de manier waarop de pupillen werden behandeld.

Het is ook puin, de meisjes die in Zetten - laatste halte voor de moeilijkste gevallen - terecht komen. Hoogleraar orthopedagogiek J. van Acker (1977 tot 1979 directeur van de orthopedagogische afdeling van de Heldringstichtingen): „Een kwart van hen heeft incest-ervaringen, meer dan de helft komt uit één-oudergezinnen en vrijwel allemaal zijn ze afkomstig uit de lage sociale klasse.”

Die meisjes - kwetsbaar, opstandig, afhankelijk - waren aan deze psychiater toevertrouwd. Hij voerde in de beslotenheid van zijn behandelkamer therapeutische gesprekken met ze. Hij bepaalde of het goed met ze ging, of ze misschien al zo ver waren dat ze buiten de inrichting op kamers konden gaan wonen. Hij verkeerde in een positie, waarin macht en misbruik van macht naadloos in elkaar over kunnen gaan. Al vanaf 1974 is er, vooral bij de 'vakbond van tehuisbewoners', de Belangenvereniging minderjarigen, heftige kritiek op de manier waarop de psychiater/directeur van de Helderingsstichtingen zijn pupillen behandelde. De kritiek spitste zich toe op de therapie van straf en willekeur, het buitensporige gebruik van de separeerel (jargon voor isoleer-cel), de koude douches, het gebruik van de 'onrustband', een afgeleide van de dwangbuis, en de gewoonte kalmerende injecties toe te dienen (het 'platspuiten'). Maar ook werd toen gewezen op de

merkwaardige belangstelling van de psychiater voor de masturbatiegewoonten van nieuwe pupillen. Serieuze aanwijzingen over seksueel misbruik waren er echter niet, al gingen in en buiten de inrichting sinds jaar en dag wel de geruchten. Begin jaren '80 zijn bij de inspectie voor de geestelijke volksgezondheid in Arnhem tegen de psychiater twee anonieme klachten ingediend wegens seksueel misbruik, „maar omdat ze anoniem waren was daar weinig mee te doen”, aldus voorzitter W. Bakker van de Helderingsstichtingen.

Schorsing
De vele protesten sinds 1974 hebben nauwelijks iets uitgehaald. De omstreden psychiater kon ongestoord doorgaan met wat hij deed. Het heeft tot eind 1988 geduurd voordat werd ingegrepen. In november '88 zette het bestuur van de Helderingsstichtingen de directeur voor onbepaalde tijd uit zijn functie, nadat er door drie ex-patiënten klachten wegens seksueel misbruik waren ingediend. Hij werd kort nadien ook ontslagen. Eind februari vorig jaar volgde zijn arrestatie. Vervolgens stroomden de aangiften binnen bij de politie.

Eind vorig jaar, de psychiater zat nog altijd in voorlopige hechtenis, spanden vijf ex-pupillen een kort geding tegen hem aan. Vooruitlopend op een civiele bodemprocedure, eisten zij een voorschot op een schadevergoeding wegens seksueel misbruik. Ze vroegen alvast 99.000 gulden. De president van de Arnhemse rechtbank wees de eis gedeeltelijk toe. Hij veroordeelde de voormalige directeur tot het betalen van 3.000 gulden aan elk van de pupillen. De man heeft dat tot dusver niet gedaan, hij zegt dat hij geen geld heeft. Het kort gedingvonnis was nogal opmerkelijk: de psychiater was immers nog niet door de straf-

rechter schuldig verklaard. Niettemin was de president van oordeel dat het seksueel misbruik zo goed als zeker is. Zijn vonnis werd in hoger beroep door het gerechtshof bevestigd. Bij een kort geding is de bewijsvoering niet zo strikt aan voorwaarden gebonden als bij een strafzaak. Daar kan al een veroordeling volgen als 'lets' (in dit geval het seksueel misbruik) aannemelijk wordt gemaakt. Het is in beginsel niet nodig 'wettige en overtuigende' bewijzen te leveren, zoals in een strafzaak.

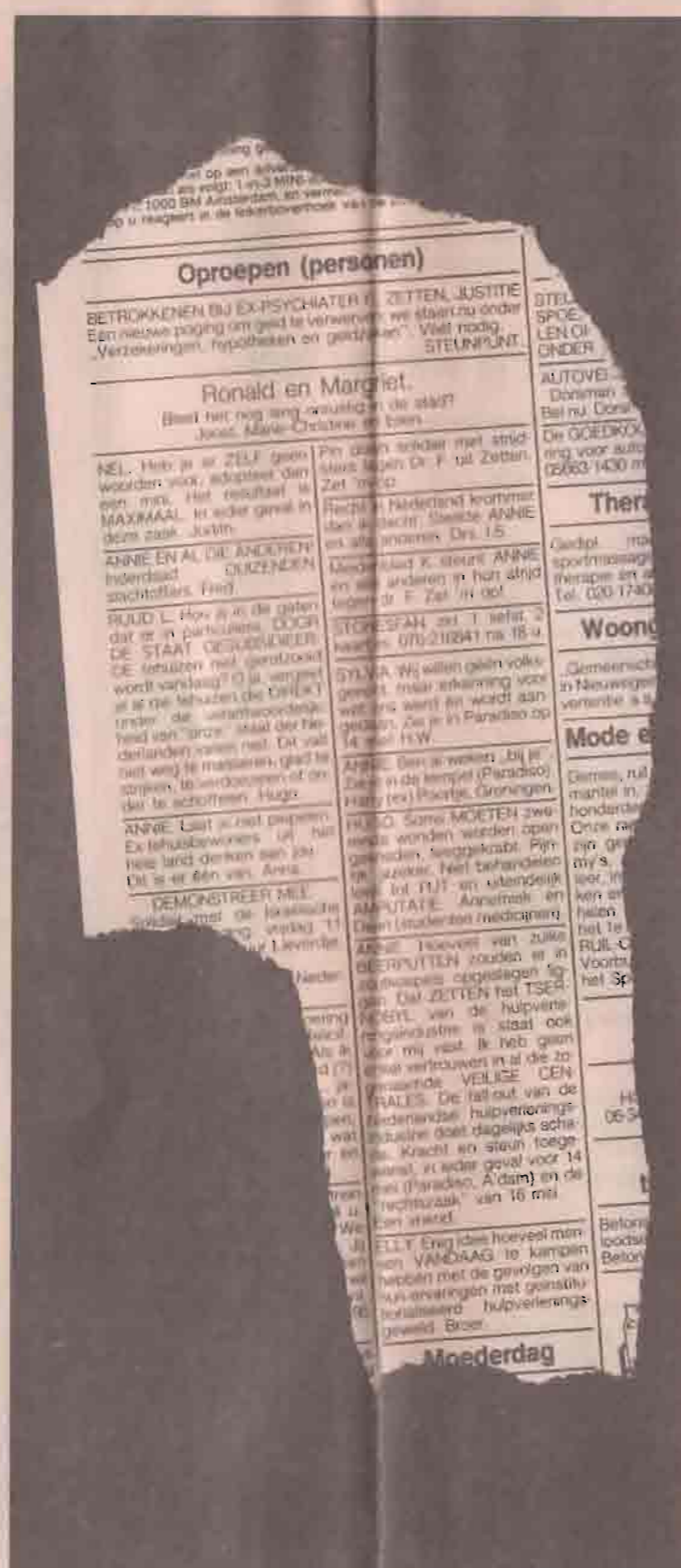
Strafdossier
Wellicht heeft de president zich in zijn oordeel mede gebaseerd op het strafdossier dat hij even van de officier van justitie mocht lenen. Ook al opmerkelijk, de verdachte kon op dat moment niet of nauwelijks op de hoogte zijn van de inhoud van het dossier. Protesten van zijn advocaat baatten niet, ook het hof vond niet dat de regels van het procesrecht waren geschonden. De gang van zaken zal woensdag tijdens de

Vooronderzoek heeft ongewoon lang geduurd

behandeling van de strafzaak ongetwijfeld door de verdediging worden opgerakeld. De advocaat zal daarnaast vraagtekens zetten bij het politie-onderzoek. De rijkspolitie heeft, nadat er al spontaan aangiften waren binnengekomen, op eigen initiatief ex-pupillen van de Helderingsstichtingen benaderd. De adressen kwamen uit de administratie van de inrichting. De verdediging vindt dat deze zogenaemde 'schepnet-methode' heeft geleid tot een eenzijdig, onevenwichtig proces-verbaal.

Door het klassieke 'foutje in de dagvaarding' kwam de ex-directeur begin juni vorig jaar na ruim drie maanden hechtenis onverwacht vrij. Verzuimd was zoiets simpels als een datumstempel te zetten op de dagvaarding die was uitgebracht voor een *pro forma*-zitting. Een verdachte mag niet langer dan 102 dagen in voorarrest zitten. Voordat die termijn is verstreken moet de officier de zaak voor de rechter brengen. Daar kan hij dan eventueel vragen

door Joop Bouma

Slachtoffers voeren al enkele weken een publiciteitsoffensief tegen justitie en de verdachte.

om een nieuwe termijn, bijvoorbeeld omdat het vooronderzoek nog niet klaar is, zoals in dit geval. Maar omdat het stempeltje ontbrak verklaarde de rechtbank de dagvaarding van de ex-psychiater ongeldig en was hij vrij man.

Tweede geding
In februari van dit jaar stond hij opnieuw voor de kort gedingrechter. Weer werd er een voorschot (20.000 gulden) geeist op een schadevergoeding, ditmaal door een vroegere cliënte, die ook seksueel zou zijn misbruikt. De vrouw, die sinds 1985 bij hem in behandeling was wegens depressieve klachten en fobieën, wilde het geld voor de opvoeding van een kind dat de psychiater bij haar zou hebben verwekt. De rechter wees ook deze eis, gedeeltelijk, toe. Vanwege deze zaak werd de psychiater begin dit jaar door het medisch tuchtcollege uit zijn ambt gezet. Het college was van mening dat de man tekort had geschoten als therapeut. De psychiater zelf had voor

Directeur komt woensdag voor de rechtbank

het tuchtcollege verklaard dat hij op een patiënte 'een lichaamsgerichte therapie' toepaste, die uitmondde in een persoonlijke relatie.

Het gerechtelijk vooronderzoek heeft ongewoon lang geduurd. Dat komt vooral doordat de rechter-commissaris een lange reeks van getuigen heeft moeten horen. Afgelopen herfst, de zaak stond al op de rol, zijn na het eerste kort geding alsnog enkele getuigen gehoord. Ditmaal op verzoek van de verdediging. (Na dat kort geding meldden zich overigens opnieuw slachtoffers bij de politie.) „Omdat het zeer zware beschuldigingen zijn, diende het bewijs met de grootst mogelijke zorgvuldigheid te worden verzameld”, aldus het openbaar ministerie in Arnhem. Het gerechtelijk vooronderzoek werd officieel pas op 26 april 1990, na een laatste verhoor van de verdachte, afgesloten. Slachtoffers en hun sympathisanten kregen door de lange duur van het onderzoek het gevoel dat justitie

bezig was de zaak in de doofpot te stoppen. Ze vinden toch al dat justitie zich te lankmoedig opstelt tegen de ex-psychiater.

Ex-pupil
Dat beeld werd nog eens versterkt toen op 14 maart Annie Bijnoord, ex-pupil uit Zetten, die een boek schreef over haar bittere ervaringen met de jeugdhulpverlening, na een actie bij het huis van de ex-psychiater door de politie van haar bed werd gelicht en in een cel opgesloten. In een telefoongesprek kort voor haar aanhouding had de Nijmeegse politie nog verzekerd dat ze, zeker gezien haar jeugdervaringen met isoleercellen, niet zou worden opgesloten. Ze is inmiddels al lang weer vrij, maar is nog niet terug geweest in haar woning. Op de pagina's met mini-advertenties in Het Parool, Trouw en de Volkskrant wordt al enkele weken een soort publiciteitsoffensief gevoerd tegen justitie en de verdachte. De affaire heeft onder (ex-)tehuisbewoners veel los gemaakt, zo blijkt ook uit de teksten van de advertenties: „Is Zetten het Tsjernobyl van de Nederlandse hulpverleningsindustrie?” Bij het 'steunpunt Zetten' in Amsterdam, opgezet door ex-tehuisbewoners, melden zich volgens een woordvoerder nog steeds ex-pupillen uit Zetten, maar ook uit andere tehulzen, met rare ervaringen uit die tijd. Er zullen, zo verwacht zij, woensdag veel ex-pupillen naar de zitting komen.

„Maar we hebben afgesproken dat we ons heel netjes zullen gedragen. We willen op geen enkele manier de rechter aanleiding geven de zaak opnieuw te verdedigen. We voelen bovendien niet voor een volksgericht. Maar we vinden wel dat, ongeacht de uitspraak van de rechtbank, er aan de slachtoffers nooit meer recht gedaan kan worden.”

Ex-groepsleidster
De orthopedagoge drs. Annego Strumphler, voormalig groepsleidster bij de Helderingsstichtingen, vindt dat met een veroordeling eigenlijk ook geen recht wordt gedaan aan de ex-directeur. Strumphler, die vandaag op de Podiumpagina in deze krant wat uitgebreider haar visie geeft, raakte in 1974 in conflict met de psychiater over de behandeling van de pupillen („Er heerste een stilzwijgende afspraak in huis, dat de kinderen nooit gelijk kunnen hebben. Dat is niet goed

voor ze. Als je hun gelijk erkende zou je teveel 'de controle over de kinderen verliezen”, aldus Strumphler in een publikatie uit 1974 over Zetten). De groepsleidster werd uiteindelijk op staande voet ontslagen.

Hoewel haar uit die periode geen klachten bekend zijn van de meisjes, wijst ze er op dat seksueel misbruik in de hulpverlening een bekend verschijnsel is „dat dringend onderkend moet worden.” Met de vervolging van de ex-psychiater wordt volgens haar de aandacht alleen maar van het probleem afgeleid.

Ze vindt dat de verwijten eerder justitie en het parlement treffen. Na Kamervragen in 1974 over de toestanden in de Helderingsstichtingen, werd door het ministerie van Justitie een onderzoek ingesteld en vervolgens kwam ook nog een wetenschappelijke commissie met aanbevelingen. Die werden voor een deel opgevolgd, maar het handelen van de psychiater werd niet onderzocht, ondanks berichten over zijn slechte functioneren, aldus de ex-groepsleidster.

Sterkere positie
Strumphler: „De psychiater bleef in functie en kreeg met de jaren zelfs een sterkere positie, hoewel hij de dialoog met de groepsleiders en de pupillen niet kon aangaan. Hij keek de pupillen niet aan als hij met hen praatte, verdiepte zich niet echt in wat hen bewoog. Veel kinderen voelden zich niet op hun gemak bij hem of waren bang. Dat is ook niet verwonderlijk gezien zijn negatieve kijk op de meisjes! 'Het is puin, het zijn lege hulzen waar je alles in moet stoppen; voor deze meisjes gelden andere normen.' Volgens Annego Strumphler was de psychiater/directeur van de Helderingsstichtingen onbekwaam. En hij werd niet teruggefloten door het stichtingsbestuur of door het ministerie, hoewel de signalen naar buiten duidelijk waren. „Hij werd zelfs aangemoedigd.” Strumphler vindt dat de psychiater „op zichzelf gelijk had dat hij de meisjes wilde helpen bij hun seksuele ontwikkeling. Veel pupillen zitten met een seksuele problematiek. Een goede hulpverlening probeert hen daarmee te helpen. Maar deze psychiater kon het niet. Hij maakte er een knoelboel van.”

• Pagina 19: Zorg voor de hulpverlener.

• Van links naar rechts op de voorgrond, verdediger mr. E. Sutorius, verdachte Theo F., officier van justitie mr. N. Leeman en leden van de rechtbank, met tweede van rechts, president mr. Smits.

16 mei 1990
Rechtbank Arnhem

Psychiater F. weet niets van seksuitspattingen

Ex-Heldring-directeur hoort zes jaar eisen

door Fred Soeteman

ARNHEM, donderdag

....Een meisje van veertien. Naakt en geblinddoekt staat zij tegen een meetlat als de psychiater haar misbruikt. Zij doet alles wat hij zegt. Hij is de dokter. Hij zal toch wel weten wat goed is.

In de Zettense Heldrings-tichtingen heeft het jarenlang gegondsd van geruchten over seksuele uitpattingen die psychiater drs. Theo F. zich volgens het procesdossier achttien jaar achtereen veroorloofde met aan hem toevertrouwde jonge meisjes. Al in 1983 klaagde een van hen vergeefs hierover bij haar huisarts.

„Tot welke straf hij ook wordt veroordeeld, sommigen zullen deze niet in verhouding zien staan tot hun ellende en pijn,” zei gisteren de Arnhemse officier van justitie mr. N. Leeman, die Theo F. (56), domineeszoon, vader van vijf kinderen, inmiddels door het medische tuchtcollege voor het leven uit zijn beroep gezet, gescheiden en gebukt onder torenhoge schadevergoedingseisen, zes jaar opgesloten wil hebben.

Wat mr. Leeman betreft is er geen twijfel aan de kwaliteit en de betrouwbaarheid van de startyloed aan belastende verklaringen.

Boeman

F.'s raadsman mr. E. Sutorius zet daar evenwel vraagtekens bij. De pupillen in Zetten, miserabel eindstation van de Kinderbescherming, waren nu eenmaal behept met ernstige gedragsstoornissen of zware psychopathologie. En dokter F. moest nu eenmaal altijd aantreden voor interventie in crisissituaties. Zo werd hij de boeman

den in de isoleercel werd ze betast, en hij „speelde” een verkrachting met haar, die op video werd vastgelegd. Commentaar van de dokter: „Zij kwam bij me met het verhaal dat ze verkracht was, even voordat zij bij ons weg zou gaan. Zo gaf ze me psychotherapeutisch voer om haar verblijf te kunnen rekken.”

Theo F. verweert zich tegen de aantijging van meisje G.(16) die na diverse zelfmoordpogingen in Zetten terecht was gekomen. Ze kreeg „ontspannende injecties”, zodat de dokter aan zijn gerief kon komen. De dokter: „Zij zette mij onder druk om aan slaap- en andere middelen te komen. Ik weigerde. Toen zei ze dat ze dan wel allerlei dingen over mij zou gaan vertellen....”

Stimulerend

In Zetten werd dokter F. door staf en personeel in hoofdzaak ervaren als een stimulerende persoonlijkheid, maar hij was de baas. Zijn wil was wet. Klachten? Nooit gehoord, zegt een reeks personeelsleden. F. haalde zelf een „patiëntenvertrouwenspersoon” binnen. Ook die heeft

• Leden van Steunpunt Slachtoffers Zetten plaatsen borden met kranteknipsels over Theo F. in de gang van het gerechtsgebouw.

Foto: Peter Driest

nimmer iets vernomen. Hoe kan het dat dan nu plotseling wél die verwijten op hem neerdalen?

Seksuoloog prof. dr. Jos Frenken (Leiden) heeft de oorzaken geanalyseerd:

- het verwachte ongelof;
- de zwijgplicht die F. zijn pupillen oplegde;
- de diepgewortelde angst voor hem;
- het medeplichtigheidsgevoel, schuld en schaamte;
- het liever willen vergeven.

„Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zijn de verklaringen geloofwaardig”, aldus de seksuoloog.

Niettemin vroeg de raadsman van F. zich af of zijn cliënt wel een eerlijk strafproces beleeft, gezien de buitengewoon eenzijdige golf van publiciteit die F. te verduren kreeg. Ook de partij-

digheid van de rechtbank werd in twijfel getrokken en de officier van justitie zou onbevoegd moeten worden verklaard.

Het proces wordt vandaag voortgezet.

Kalmte en ingetogenheid in bomvolle rechtszaal

Van een onzer verslaggevers

ARNHEM, donderdag

Mondjesmaat werden ze toegelaten. Eén voor één fouilleerden de parketwachters 'de slachtoffers van Zetten' voor ze de publieke tribune op mochten.

Uiterste voorzorgsmaatregelen waren genomen. „Het is een geladen zaak,” zei één van de fouillerende parketwachters: „je weet het nooit.”

Zes politieagenten bewaakten de rust. Twee mensen van de steungroep Steunpunt Slachtoffers Zetten installeerden in de gang twee borden volgeplakt met kranteknipsels over F.

gelijks de gevolgen van toen.” Hij kon zijn tranen niet tegenhouden.

Lange stilte rond pijnlijk geheim van Zetten blijft mysterie

Door onze redacteur
JOOP MEIJNEN
ROTTERDAM, 1 juni —
„Pavlov in de Betuwe”, zette de
Haagse Post op 1 juni 1974 als
kop boven een interview met de
psychiater van de Helderling Sticht-
lingen in Zetten. Het ging over
het gerucht makende ontslag van
een opopperende groepsleidster.
En vooral over het gebruik van
isoleercellen, koude douches,
dwangbuizen en medicijnen om
de „moeilijk opvoedbare meisjes”
in het gareel te krijgen.

„Elke keer dat conditionering
helpt is het goed, maar elke keer
dat het niet helpt is het martelen”,
zei de zenuwarts. Die uit-
spraak zou daarna nog dikwijls
worden aangehaald. Want inter-
views gaf hij nog zelden.

Woensdag, zestien jaar later, is
deze psychiater, de 56-jarige Th.
F., veroordeeld tot zes jaar hech-
tenis en elf jaar beroepsverbod
wegens ontucht met en aanran-
ding en verkrachting van ex-pu-
pillen. De afgelopen twee jaar wa-
ren 21 aanklachten tegen hem in-
gediend. Een groot deel daarvan
sloeg op (vermeend) wangedrag
van F. van vóór 1977 en was ver-
jaard. „Maar er blijft nog genoeg
over”, zei rechtbankpresident mr.
P.R. Smits toen hij van het res-
tant de vrijspraken had afgetrok-
ken.

Iedereen die zich met de
zaak-F. heeft bezig gehouden
worstelt met de vraag hoe het in
hemelsnaam mogelijk is dat het
zolang heeft geduurd voordat de
ernst ervan werd ingezien. „Velen
hebben de boot gemist”, zegt de
interviewer van destijds, A.J.

Heerma van Voss, tegenwoordig
cindredacteur van het Maandblad
Geestelijke volksgezondheid.
„Het zat nog niet in je meest
wantrouwend scenario's voor in-
terviews om te denken dat achter
dat martelen nog iets anders, na-
melijk seksueel misbruik van pati-
ënten door de arts, kon liggen.
Dat kan nu niet anders dan natef
overkomen, maar toen was het
een echt taboe. Ik bedoel niet een
taboe waarvan op televisie steeds
wordt gezegd dat het een taboe is
om er vervolgens een programma

Zwijgen over geheim Zetten vergeleken met incest in gezin

aan te wijden. Nee, het was iets
dat buiten je voorstellingsvermogen
lag”, aldus Heerma van Voss.

In het voorjaar van 1974 stelde
de Belangenvereniging Minderjarigen
het zwartboek 'Zetten Zat
Gezeten' samen. Daarin werden
— behalve kritiek op isoleren,
platspuiten en koude douches —
de eerste signalen van F.'s seksu-
ele aberraties opgetekend: „Twee-
maal per week kreeg ze een ge-
sprek met F. waar seksualiteit de
hoofdmoot vormde. Ze moest van
haar zelfbevrediging worden afge-
holpen. Toen F. tijdens een ge-
sprek even weg moest, kreeg ze
een Zweeds voorlichtingsboekje
in handen gedrukt. Bij zijn terug-
komst moest ze zichzelf op de di-
van bevredigen, dan zou ze er wel
van af komen”.

De huidige YPRO-medewerker
J. Simonse was in de jaren zeventig
actie-coördinator van de belan-
genvereniging, die nu Ter Ziele is.
Hij zegt dat in de acties tegen de
Zettense inrichting de nadruk lag
op misbruik van dwang- en
machtsmiddelen. F.'s seksuele
misbruik van pupillen werd vol-
gens Simonse gezien als verleng-
stuk van het gemak waarmee de
psychiater ze verdoelde. Maar tot
F.'s schorsing anderhalf jaar gele-
den had Simonse „zelfs niet het
stoutste vermoeden” dat aanran-
ding en verkrachting in het spel
konnen zijn.

De vroegere 'BM'er' brengt de
lange incubatietijd van het —
door de rechtbank weerszwek-
kend genoemde — gedrag van de
psychiater in verband met „de
enorme geslotenheid van de in-
richting, de aanzonderlijke
machtspositie van F. en het matige
kaliber van de meeste mede-
werkers die vaak in een voort-
dank-je-wel-verhouding tot hem
waren komen te staan”. Dat het
toezicht van Justitie en WVC op
de Zettense inrichting heeft ge-
faald, staat voor Simonse vast.
„De animo om de inrichting te
controleren nam af doordat de di-
rectie was overeengekomen dat
nooit een pupil zou worden gewel-
digerd. Justitie kon Zetten als af-
valbak van de Kinderbescherming
niet missen”.

F. kwam halverwege de jaren
zestig naar Zetten. Hij kreeg in
1973 in de Betuwe een eigen
jeugdpsychiatrische afdeling. De
inrichting — in 1947 door de pre-
dikant Helderling opgericht als toe-
vluchtsoord voor meisjes en jonge

vrouwen die het spoor bijster wa-
ren — was niet lang voor F.'s
komst omgevormd van een 'be-
keer- en bejaarinstituut' met pas-
torale zorg naar een instituut voor
observatie en behandeling van
meisjes (van 8 tot 18 jaar) met
gedragsstoornissen.

De orthopedagoog W. ter
Horst zou het behandelingsbeleid
opzetten, maar dat was bij diens
vertrek in 1970 niet getred. Er
ontstond een vacuum, wel aange-
duid als 'het gat van Ter Horst',
waarin de sprakecriteria gaand-
deweg ruiter werden en de in-
richting zich ontwikkelde tot een
'eindstation' voor een restgroep
van moeilijk opvoedbare meisjes,
aan wie anders geen onderdak
meer werd geboden. Ter Horst,
die tot vorig jaar in het bestuur
zat en goed bevriend was met F.,
is zo teleurgesteld dat hij er nu
niet meer over wil praten.

De door uitlagkwesties en ac-
ties van de belangenvereniging in
opspraak gemaakte inrichting werd
in 1975/1976 doorpeld door
een commissie onder leiding van
de Utrechtse hoogleraar psycho-
therapie dr. J.H. Dijkhuis. Het
oordeel van de commissie over
het beleid in Zetten was tamelijk
vernietigend. Maar volgens het
rapport werd het thema van de
seksuele relatie tussen
arts/hulpverlener en pupil door
niemand aangestoten, ook niet
door de belangenvereniging. Was
er ook te zien, of was men ziende
blind? Het rapport geeft geen
antwoord op het vraagstuk, de voor-
zitter is nu het vacante.

De aanbevelingen van de com-
missie zijn vooralsnog ongevolgd.

herinnert dr. J.C. van Acker zich.
De uit België afkomstige orthope-
dagoog nam in 1977 de vacante
post van directeur van de ortho-
pedagogische afdeling in. Twee
jaar later stond hij weer op straat,
na een daverende ruzie met F. en
het bestuur. Van Acker, nu hoog-
leraar in Nijmegen, vergelijkt het
lange zwijgen over het pijnlijke
geheim van Zetten met incest
binnen het gezin. Daarvan is be-
kend dat het gemiddeld vier tot
zes jaar duurt voordat andere ge-
zinsleden er weet van krijgen.
Niet omdat ze het verdringen,
maar omdat ze het niet zien, mer-
ken en weten.

Daarnaast wijst hij op „de ge-
weldige discrepantie” tussen arts
en pupil in de Betuwse inrichting.
„Aan de ene kant veelal mishan-
delde, ernstig affectief verwaar-
loosde, kwetsbare meisjes die in
een uiterst zwakke positie verke-
ren. En aan de andere kant die
hélle machtige psychiater, die een
beetje een goeroe-achtig type is
met een enorme status, althans
binnen de inrichting. Hij weet
angstige meisjes tegenover zich,
die bij klachten toch niet serieus
genomen zullen worden en afhan-
kelijk van hem zijn, omdat ze
denken dat hij beslist wanneer ze
eruit mogen.”

Ten slotte speelt volgens Van
Acker „het zwaar protestantse
milieu” een rol. „Van oorsprong
is het een bekeerinstituut voor ge-
vallen vrouwen. De cultuur en de
mentaliteit die daar bij pasten,
heersten tot voor enkele jaren
nog vrij sterk bij het bestuur. Men
kon ongelooflijk moeilijk toege-
ven dat iemand uit eigen kring in

zonde kon vallen. Zo'n houding
van: zoiets kan ons niet overko-
men, dat moet worden toege-
schreven aan de perverse fantasie-
ën van die meisjes. In 1985 werd
F. nog benoemd tot algemeen di-
recteur. Dat is alleen te verklaren
uit een enorme arrogantie, uit een
sterk geloof in de voorzienigheid
in eigen voordeel.”

Waar waren de inspecties van
WVC en Justitie al die tijd? Te-
gen hun passieve houding is vrij-
wel onophoudelijk geageerd door
de belangenvereniging en later de

'Wrang dat ik als 15-jarige niet werd geloofd en nu wel'

stichting 'Vrouwen tegen seksueel
geweld door hulpverleners'. In-
specteur G.T. Gerssen van de re-
gionale inspectie voor de geeste-
lijke volksgezondheid kwam drie
jaar geleden in de oostelijke regio
werken. „Mijn voorganger heeft
herhaaldelijk klachten over mis-
standen onderzocht, maar liep
steeds vast op ontkenning van de
zijde van F. en op het feit dat de
aangeefsters niet uit de anonimiteit
wildes treden. Pas in 1988
kwamen de eerste concrete aan-
giften en dat bood mij de moge-
lijkheid doortastender en vasthou-
derder op te treden dan mijn
voorganger.”

Gerssen zegt dat hij zelf „ook
geschrokken is van de lange voor-
geschiedenis”. Een waterdichte
verklaring voor het mysterie heeft

hij niet, maar hij kan wel enkele
aspecten aanstippen. In de eerste
plaats het veranderde tijdsge-
wricht. „Er wordt tegenwoordig
veel meer op gehamerd met in-
cest en seksueel misbruik naar
buiten te treden en aangifte te
doen.”

Daarnaast waren bestuur en di-
rectie van de inrichting te veel
twee handen op een buik. „Er
was gebrek aan distantie. In het
bestuur zaten vaak mensen die
maatschappelijke verdiensten
hadden, maar op het terrein van
jeugdpsychiatrie en orthopedago-
gie geen deskundigheid hadden.
Daardoor stonden ze niet boven
de directeur, nee ze waren nage-
noeg volledig afhankelijk van
hem.”

De zwijzaamheid onder het
personeel, waaronder in de ge-
richtensfeer volgens Gerssen wel
verhalen over F.'s bizarre seksu-
ele 'therapieën' circuleerden,
schrijft hij toe aan diens cha-
rismatische leiderschap. „Zijn
naam en zijn positie dwongen re-
spect af. Dat maakt het voor een-
voudige medewerkers moeilijk te
denken dat zo iemand het bij het
verkeerde eind heeft. Zij zijn ge-
neigd te denken: dat kan niet
waar zijn.”

„Het is wrang”, zegt Annie
Bijnoord van het Steunpunt
Slachtoffers Zetten, „dat ik met
mijn verhaal niet werd geloofd
toen ik 15 was en nu ik 33
ben. Als je ouder bent kun je het
beter verwoorden en word je eer-
der serieus genomen. Het is cy-
nisch, maar ik denk dat het zo
werkt.”

'Het was een wanhoopspoging'

De gemengde gevoelens van een ex-pupil over het optreden van Finkensieper

Annie Bijnoord

door Sytske van Aalsum

AMSTERDAM – De donkere ogen kijken je onderzoekend en doordringend aan. Een vermoeide, maar ook strijdbare blik. Annie Bijnoord (33) heeft een zware week achter de rug. Sinds ze vorige week vrijdag hoorde dat ex-psychiater T. Finkensieper op de televisie zou komen, heeft ze geen rustig moment meer gekend.

Annie Bijnoord is actief in het Steunpunt Zetten, dat zich beijvert voor de slachtoffers van de veroordeelde ex-directeur/psychiater van De Hellingstichtingen in Zetten. Na de uitzending zondagavond was het Steunpunt telefonisch bereikbaar en dat bezorgde Annie en de andere vrijwilligers handenvol werk. Woensdag werd bekend dat tijdens de behandeling van het hoger beroep in de strafzaak tegen Finkensieper, de zeven getuigen opnieuw zullen worden gehoord. Een onmogelijke eis, vinden de advocaten van de slachtoffers. Ex-Zettenpupil Annie Bijnoord is niet een van die zeven getuigen, maar het bericht laat haar niet onberoerd: „Vanmiddag dacht ik voor het eerst, ik ben haast blij dat mijn aangiften verjaard zijn verklaard.“

„Mijn aangifte was meer gericht op de behandelingsmethodiek“, licht ze toe. „Finkensieper gebruikte die als voorspel op het seksueel misbruik van de pupillen. Eerst de persoonlijkheid van iemand afbreken, om er vervolgens wat nieuws van te maken. In de redenering van Finkensieper betekent dat: daar kan ik mee doen wat ik wil“, stelt ze onomwonden vast. De rancune naar de psychiater is groot, geeft ze toe. „Ik zal geen rust hebben voordat hij in de cel zit.“ Om er aan toe te voegen: „Maar wij hebben ook aangifte gedaan om naar buiten te brengen wat er daar in Zetten gebeurde, namelijk gesubsidieerd geweld tegen kinderen.“

„Recht kan er niet meer gedaan worden. Ingrid was vijftien jaar toen ze uit Zetten vluchtte en zelfmoord pleegde. Dat kan niet meer teruggedraaid worden. Maar het gaat ons erom dat er na al die jaren eindelijk erkenning komt voor wat er met ons is gebeurd. Tegelijkertijd is het een waarschuwing aan al die hulpverleners die nu nog steeds misbruik maken van hun machtspositie. Dat ze weten dat ze niet straffeloos door kunnen gaan. Van het proces

tegen Finkensieper moet een preventieve werking uitgaan.“ Annie Bijnoord heeft zich als woordvoerder van de slachtoffers van Zetten altijd bediend van onverbloemd taalgebruik. Maar sinds het optreden van de psychiater voor de Vara-televisie is het laatste restje behoudzaamheid verdwenen: „Een jaar geleden zou ik hem nog geen psychopaat hebben genoemd. Nu durf ik dat wel. Door de berekende wijze waarop hij heeft geprobeerd een miljoenenpubliek te bespelen.“ Op de bewuste uitzending kijkt ze met gemengde gevoelens terug. „Voor Finkensieper was dit het meest ideale programma. Slechts één interviewer en één geïnterviewde. Geen nagesprek of discussie. Zoals hij ooit in zijn spreekkamer zat, met één pupil tegenover zich. Situaties waarin Finkensieper zich heel veilig voelt, omdat hij dan het totale overwicht heeft.“

Geweldige uitstraling

„Deze man heeft een sterke persoonlijkheid met een geweldige uitstraling. Je moet zijn werkelijke karakter bestuderen, om hem op gelijk niveau tegemoet te kunnen treden. Ik neem Paul Witteman op dit punt niets kwalijk, maar hij heeft Finkensieper wel onderschat. Alles wat deze man doet, heeft een doel. Pas als je dat weet, kun je met hem praten.“

Welk doel Finkensieper voor ogen had, is voor haar zonneklaar. „Het was een wanhoopspoging. Hij zat er niet om zijn onschuld te bewijzen. Het woord onschuld heeft hij geen enkele keer in de mond genomen. Op de vraag waarom hij niet gevlucht is, antwoordt hij bijvoorbeeld niet: 'Ik ga door tot mijn onschuld bewezen is.' Nee, hij zegt dat hem daarvoor het geld ontbreekt en dat vluchten naar het buitenland hem in een isolement brengt.“

„Dat is allemaal pure berekening; hij heeft ook pas toegestemd in het interview nadat vorige week het faillissement over hem is uitgesproken (aangevraagd door vijf ex-pupillen die een schadevergoeding van hem eisen, red.). Zo van: bij mij valt nu toch niks meer te halen.“ De slachtoffers en hun advocaten hebben dat laatste altijd sterk betwijfeld.

Annie Bijnoord: „Finkensieper moest ontslagen worden uit het voorarrest door een foutje in de dagvoorzorg. Hij heeft daardoor de kans gekregen zijn zaken te regelen. Hij is gescheiden van tafel en bed,

betaalt nu tweeduizend gulden alimentatie en houdt zodoende vijftienhonderd gulden over. Daar kan hij de schadevergoeding dus niet van betalen. De rest van zijn geld heeft hij veilig weggezet. Als de curator vermoedt dat er elders geld valt te halen, hoeft hij alleen maar zijn paspoort in te nemen.“

„Een ding heeft de uitzending wel duidelijk gemaakt. Finkensieper is super-intelligent en heeft overwicht op de mensen om hem heen. Die had hij op het personeel, op de kinderen en in zijn functies elders. Zijn macht strekte zich ver buiten Zetten uit. Hij zat niet voor niets in Zwolle gevangen en niet in Arnhem. Hij had te veel vriendjes daar.“

„Deze man is emotioneel gestoord, een gespleten persoonlijkheid. Finkensieper is zelf voer voor psychiaters. De pupillen in Zetten noemde hij lege hulzen. Maar als mensen al lege hulzen kunnen zijn, dan is hij dat wel. Hij heeft een psychiatrisch onderzoek altijd geweigerd. Logisch, want dan krijgt hij te maken met collega's die zijn gelijke zijn. Uit dat televisiesprek zouden ze als nog een psychiatrisch rapport kunnen opmaken.“

„Finkensieper denkt nog steeds dat hij onaantastbaar is. Hij gelooft pas dat de strijd verloren is, als hij de bak ingaat. Dat kan nog jaren duren, want hij gaat zeker in cassatie wanneer hij in hoger beroep opnieuw veroordeeld wordt. En wanneer dat moment ooit komt, dan gaat Finkensieper praten en rollen er meer koppen. Hij was niet de enige in Zetten die fout zat en voelt zich dan in steek gelaten. Dan denkt hij: als ik ga, dan gaan jullie ook.“

„Ik weet zeker dat hij panisch is bij de gedachte aan de cel. Voor iemand die kinderen verkrachtte in een isoleercel, moet de gedachte aan een strafcel verschrikkelijk zijn. Bovendien, daders van zedendelicten staan onderaan de ladder in de hiërarchie binnen de gevangenis. Toen Witteman hem daarop wees, werd hij heel even zenuwachtig. Maar meteen daarop zei hij ijskoud: 'Ik wil niet zeggen dat ik onderaan de ladder blijf, maar je begint daar...'. Ik kreeg kippevel van die opmerking. Het bewijst dat Finkensieper altijd zal proberen anderen naar zijn hand te zetten. Laten we hopen dat de directeur van het Huis van Bewaring waar hij moet zitten van goede huize komt. Want voordat hij het weet, zit hij op het borreluurtje bij Finkensieper in zijn cel.“

De enige werkelijkheid van psychiater F.: 'Het verhaal is geloofd, maar daarmee hoeft het nog niet per se gebeurd te zijn'

Theo Finkensieper, de wegens meervoudige ontucht, verkrachting en mishandeling van minderjarigen tot zes jaar gevangenisstraf veroordeelde ex-directeur-psychiater van De Helderingsstichtingen in Zetten, schuwt niet langer de openbaarheid. Volgende maand komt zijn zaak voor in hoger beroep bij het Arnhemse gerechtshof. Afgelopen zondagavond liet hij zich door Paul Witteman ondervragen in het Vara-programma Het Moment. Het werd een opmerkelijk interview – niet omdat de voormalige zenuwarts de feiten waarvoor hij werd veroordeeld toegaf, maar vanwege zijn stoïcijnse interpretatie van wat volgens hem één groot misverstand is. Hij ontkende alle beschuldigingen. Het vraaggesprek was voor veel kijkers aanleiding om verontwaardigd de Vara te bellen omdat de omroep de psychiater zo uitgebreid aan het woord liet. Hieronder volgen fragmenten uit het interview.

Mijnheer Finkensieper, u bent tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld. Dat is nogal een zware straf. Maar u zit niet in de gevangenis omdat u in hoger beroep bent gegaan. Volgens het

rechtsgevoel van veel mensen is het een rare situatie dat u nog vrij rondloopt.

'Of het het rechtsgevoel aantast weet ik niet. Ik weet in ieder geval dat het volgens het recht is dat ik vrij rondloop.'

Maar kunt u begrijpen dat mensen denken dat u nu de gelegenheid hebt om uw straf nog te ontvluchten?

'Dat kan ik begrijpen, maar als ik had willen vluchten had ik dat natuurlijk op een veel eerder moment moeten doen. Ik heb trouwens geen enkele reden om dat te doen.'

U bedoelt dat u het vooruitzicht van zes jaar gevangenisstraf niet vervelend vindt?

'Er spelen twee dingen mee bij het vluchten. Ten eerste heb je geld nodig om te vluchten en ten tweede, en dat weegt misschien zwaarder: als je vlucht moet je wegblijven uit Nederland en sluit je eigenlijk jezelf op. Je verliest het contact met kinderen en kleinkinderen en met andere mensen waarmee je omgaat. Je plaatst jezelf in een soort isolement. Ook heb ik te enen male geen middelen om elders te leven, dus dat ligt niet binnen mijn mogelijkheden. Maar ook als het binnen mijn mogelijkheden lag zou ik het, denk ik, niet doen. Je veroordeelt jezelf tot een langdurig weg-

blijven van elke sociale relatie die ik tot nu toe had. Ik leef op het ogenblik van een uitkering en misschien komen we daar straks nog op terug: er is mij gisteren meegedeeld dat mijn uitkering die ik heb, dat daar een strafkorting op is toegepast van dertig procent gedurende achttien maanden. Of dat dan inhoudt dat dat zo kan blijven met zo'n veroordeling of zonder, dat weet ik niet, maar dat moet je niet vragen.'

Zijn er eigenlijk nog andere mensen dan uzelf die aan uw onschuld geloven?

'Er zijn mensen, mijn kinderen en een enkele vriend, die zich tegenover mij blijven gedragen als tevoren.'

Vraagt u ze dan ook...

'Nee, dat vind ik een onzinnige vraag. Ik ben blij dat ze zich zo gedragen en ik weet ook niet precies hoe je zo'n gedrag moet duiden. Ik vind dat je dat ook niet moet vragen... ik denk dat de mensen daar misschien ook geen antwoord op weten. Het belangrijkste is dat ze je gewoon blijven zien als degene die je bent.'

Ik vraag me af of u het zichzelf, en de mensen in uw familie met wie u nog omgaat, niet erg moeilijk heeft gemaakt door alles te ontkennen. Ik bedoel, twintig meisjes hebben een verklaring afgelegd bij de politie. Vier van die verklaringen waren al voldoende om u tot zes jaar gevangenisstraf te veroordelen. Door te ontkennen bestempelt u al die meisjes ook achteraf nog eens tot leugenaarster.

'Dat is natuurlijk een heel merkwaardige uitspraak. Of ik het mezelf niet moeilijk heb gemaakt door te ontkennen. Ik ontken omdat ik de dingen die in de aanklacht staan niet gedaan heb. Dat is geen kwestie van moeilijk maken. Dat is natuurlijk een hele dwaze redenering.'

Maar begrijpt u dan niet dat u door te ontken-

nen de meisjes die na zoveel jaren met heel veel moeite hun verhaal verteld hebben nog eens een trap na geeft?

'Ja, maar ik krijg ook trappen. Daar kan ik natuurlijk... ik ben niet schuldig aan de dingen die daar opgenoemd zijn. Dat is geen kwestie van... je hebt geen keuze om te ontkennen. Je gaat niet zitten denken: zal ik nou ontkennen of niet?'

Hoe is het mogelijk dat zoveel meisjes een dergelijke verklaring hebben afgelegd?

'Ik heb in die inrichting heel lang centraal gestaan. In al die jaren zijn de gedachten daarover natuurlijk veranderd. Zeker, in de jaren zeventig ben ik steeds aanwezig geweest bij isoleringen en conflicten. Meisjes die daar toen gezeten hebben, konden zeggen: als Finkensieper eraan komt dan is het mis. Ik heb daarvoor gekozen, maar misschien heb ik daar achteraf spijt van. In die jaren vonden we dat als er iemand geïsoleerd moest worden, we het beter zelf konden doen dan overlaten aan de politie. Zodoende heb ik dat veelvuldig uitgevoerd. Ik was niet alleen de boeman, maar had mezelf zo opgesteld dat ik heel centraal in de inrichting stond. Ik had zeer veel macht. Ik had een heleboel functies in mij verenigd.'

U zegt eigenlijk zelf: ik was een soort boeman voor de pupillen en daarom hebben ze nu dit soort verklaringen afgelegd. Dat er toen niet over seksueel misbruik werd gesproken kwam misschien omdat de meisjes dat toen niet durfden te vertellen.

'Ik was andere andere een boeman. Ik was niet alleen de boeman, maar ik had mezelf zo opgesteld dat ik wel heel sterk centraal in de inrichting stond. In een heleboel andere inrichtingen was de taak van behandelaar en directie wat meer verdeeld. De Helderingsstichtingen hebben een sterk centralistische geschiedenis om het zo maar eens te zeggen. De directie woonde op het terrein. Het is van oorsprong een charitatieve instelling...'

Uw positie was dus niet te vergelijken met die van andere directeuren?

'Nee. Qua woning en qua centrale discipline... nee.'

U had dus een grotere macht dan de andere directeuren?

'Ik kan de macht van de andere directeuren niet beoordelen. Ik had zeer grote macht maar of die groter was dan van de anderen, daar wil ik af wezen. Ik had een heleboel functies in mij verenigd.'

Maar waarom heeft de politie de beschuldigingen van de meisjes de eerste en de tweede keer, de rechter-commissaris het de derde keer, de officier van justitie de vierde keer en de rechtbank uiteindelijk de vijfde keer wel geloofd?

'Het verhaal is geloofd, maar daarmee hoeft het nog niet per se gebeurd te zijn. Er zitten in de voorgeschiedenissen van die kinderen allerlei van dergelijke gebeurtenissen – dus ik zeg niet dat meisjes dingen verzonnen hebben. Ik zeg alleen, omdat ik daar zo centraal gestaan heb, en de manier waarop het onderzoek opgezet is, dat het zich op mij heeft gefocust. Ik denk dat er ook nog een derde punt is. Er zijn allerlei dingen met die kinderen gebeurd en pas de laatste jaren is er een heel ander klimaat

'Ik heb mezelf gewoon als schietschijf aangeboden'

ontstaan over het vertellen van verhalen van seksuele mishandelingen. In de jaren ervoor... dat is nog iets anders dan dat ze toen niet durfden. Er is een heel ander klimaat over de betekenis van zulke verhalen ontstaan.'

Is het misschien zo geweest dat er in de jaren zeventig een klimaat ontstond in de richting, waar u alle macht had, dat u dacht seksuele therapieën zijn nu in de mode, daarmee kan ik hier dus gaan experimenteren?

'Laten we daar nou even voor eens en altijd een streep onder trekken. Hetgeen waarvan ik word beschuldigd heeft niets met therapie te maken. Nooit. Dat is helemaal geen therapie en daar kan ook niemand iets over zeggen.'

Ik word er niet van beschuldigd dat ik mogelijk dingen gedaan heb die je therapie zou kunnen noemen, ik word beschuldigd van ernstige, zware seksuele mishandelingen en dat is waarom ik zes jaar gekregen heb. En dát ontken ik.'

In het vonnis wordt genoemd het betasten van borsten van pupillen, ik noem maar wat.

Wat kan wel en wat kon dan niet? Waar ligt de grens volgens u?

'Ik denk dat in zo'n inrichting in de situatie van psychiater tot pupil dergelijke dingen helemaal niet kunnen. en bovendien is het ook duidelijk, de inspectie heeft dat hele terrein van zogenaamde seksuele therapieën tot verboden terrein verklaard.'

U bent ontslagen. Terecht of ten onrechte, dat laat ik buiten beschouwing, heeft een betrokken cliënt brieven van u naar buiten gebracht. Die zijn gepubliceerd in een weekblad. (Vrij Nederland - red.) Daaruit blijkt een zekere seksuele obsessie uwerzijds die u ook weer...

'U weet de context niet waarin ik die brieven geschreven heb en ik wil daar verder ook niet... dat is een context tussen mij en patiënte en dat is gebeurd maar of dat... ik denk dat u het zo niet kunt zeggen.'

Het is gepubliceerd en het heeft natuurlijk een rol gespeeld bij de vraag: zou mijnheer Finkensteeper liegen of niet?

'Ik heb mezelf gewoon als schietschijf aangeboden.'

Uw slachtoffers hebben een soort steungroep gevormd. Die groep is buitengewoon actief geweest en heeft er uiteindelijk voor gezorgd - dat zal je ze moeten nageven - dat deze zaak voor de rechter kwam. Heeft u niet een beetje respect voor deze meisjes die vroeger in een afschuwelijke positie hebben gezeten - nog even los van wat u ze heeft aangedaan - meisjes die ontspoord waren en die nu op deze wijze van hun verleden loskomen.

'Ja, heb ik daar respect voor... ja... ik begrijp wat ze doen, maar ik ben natuurlijk zelf toch ook zo geraakt dat het heel moeilijk is om daar nog zo over te denken. Als ik buiten mezelf treed ja... maar of ik dat nog kan weet ik niet.'

Uw advocaat zei in het proces: mijn cliënt is onderwerp geweest van een volksgericht. Er kwam een verhaal over de invloed van de media waarbij ik, dat zeg ik eerlijk, als journalist dacht: ja luister eens even, als er dit soort feiten naar boven komen is het de taak van de media om te zeggen: die mijnheer F. is de motor van verschrikkelijke toestanden geweest. Is het niet een beetje raar om daar dan achteraf over te gaan klagen?

'Ik klaag niet, u vraagt mij iets.'

Er is geklaagd. Het is volksgericht genoemd.

'Jawel, maar of dat klagen is, weet ik niet. Het is ook een constatering. Er zijn een aantal kanten aan die publiciteit. Ten eerste is die publiciteit losgebarsten terwijl het onderzoek nog liep. En, daar heeft mijn advocaat zeer terecht op gewezen, dat heeft de waarheidsvinding bemoeilijkt.'

Maar is dat niet de taak van de journalistiek?

'Niet om de waarheidsvinding te bemoeilijken. Laat ik een voorbeeld geven. Er was een meisje waarvan betwijfeld... die zei dat ik verschrikkelijke dingen met haar gedaan had... er kon betwijfeld worden of ik haar überhaupt gezien had. Want er was in die

tijd een andere psychiater. Een fotoconfrontatie om dat helder te maken was niet meer mogelijk omdat mijn foto in de krant gestaan had.

Verder heb je het punt dat er over misstanden... maar er is niet over misstanden, er is over mij... hoe moet ik het zeggen... de menselijke kant of liever gezegd, de onmenselijke kant van mij is beschreven.

Er zijn allerlei rare dingen geschreven. Mijn ex-echtgenote... laat ik het eens bij de naam noemen... mijn ex-echtgenote moest uit de krant lezen hoe groot mijn genitaal was. Dat gaat alle perken te buiten.'

Ik kan de ene publicatie niet met de andere vergelijken, dat heeft ook niet zoveel zin. Ik neem aan dat u kunt begrijpen dat wanneer er dit soort feiten boven komen over wat er met kinderen in een inrichting gebeurt, je de media in het algemeen niet kunt verwijten dat ze daar veel aandacht aan gaan besteden.

'Ik verwijt de media niet dat ze er aandacht aan besteden, ik verwijt de media dat ze het verengd hebben tot een louter persoonlijk element van mij. En dat met allerlei smerige details die puur gericht zijn op sensatie. Dat verwijt ik ze. En daar komt nog bij dat daardoor - en dan kan je zeggen: beklaagt u zich? Nee - mensen die om mij heen staan, kinderen, mijn ex-vrouw en nog zo wat anderen, ook modeloos geraakt worden. Dan denk ik: het gaat ver over de schreef. Het voorbeeld dat ik u net gaf, dat is heel slecht te verteren. Ik begrijp best dat er dingen gebeuren.'

Ik ben zo bang dat mensen zullen zeggen: met zo iemand hebben we geen medelijden.

'Is de taak van de publiciteit om over mensen waarmee men geen medelijden heeft, om dan dat niet-medelijden te voltrekken? Vindt u dat? Als dat zo is dan staat ons nog wat te wachten.'

U gaat in hoger beroep?

'Uiteraard.'

Hoeso?

'Als ik ontken ga ik in hoger beroep.'

U gaat in hoger beroep; afgaand op wat ik gelezen heb wat de rechters tot nu toe over u zeiden, denk ik dat u weer wordt veroordeeld. Hoe kijkt u aan tegen die lange gevangenisstraf, wat gaat u daarmee doen?

'Ik weet nog niet of die lang wordt. Er zijn van de tien aanklachten vier vervallen. Ik weet niet wat er nog gebeurt. Ik weet ook niet of die gevangenisstraf langer... als ik daar over ga speculeren... de mogelijkheid van een gevangenisstraf bestaat.'

Wat gaat u daarmee doen?

'Wat kan je met een gevangenisstraf doen? Ik zal wel zien dat ik mijn bezigheden in de gevangenis vind. Ja... mogelijkheden om te gaan studeren om nog iets te gaan doen... maar dat is een heel gevecht, want ik heb dat wel gezien in het huis van bewaring... dat is een vreselijk gevecht...'

Zedenmisdadigers staan niet hoog aangeschreven.

'Nee, en psychiaters ook niet.'

En de combinatie zeker niet.

'Nee, je staat onder aan de ladder.'

Hoe lost u dat op?

'Dat weet je niet, dat hangt van het gezelschap af waar je in verkeert. Dat kan je niet zeggen, dat is een kwestie van de sociale constellatie van de gevangenis waar je... je begint onder aan de ladder. Ik wil niet zeggen dat dat blijft, maar je begint daar...'

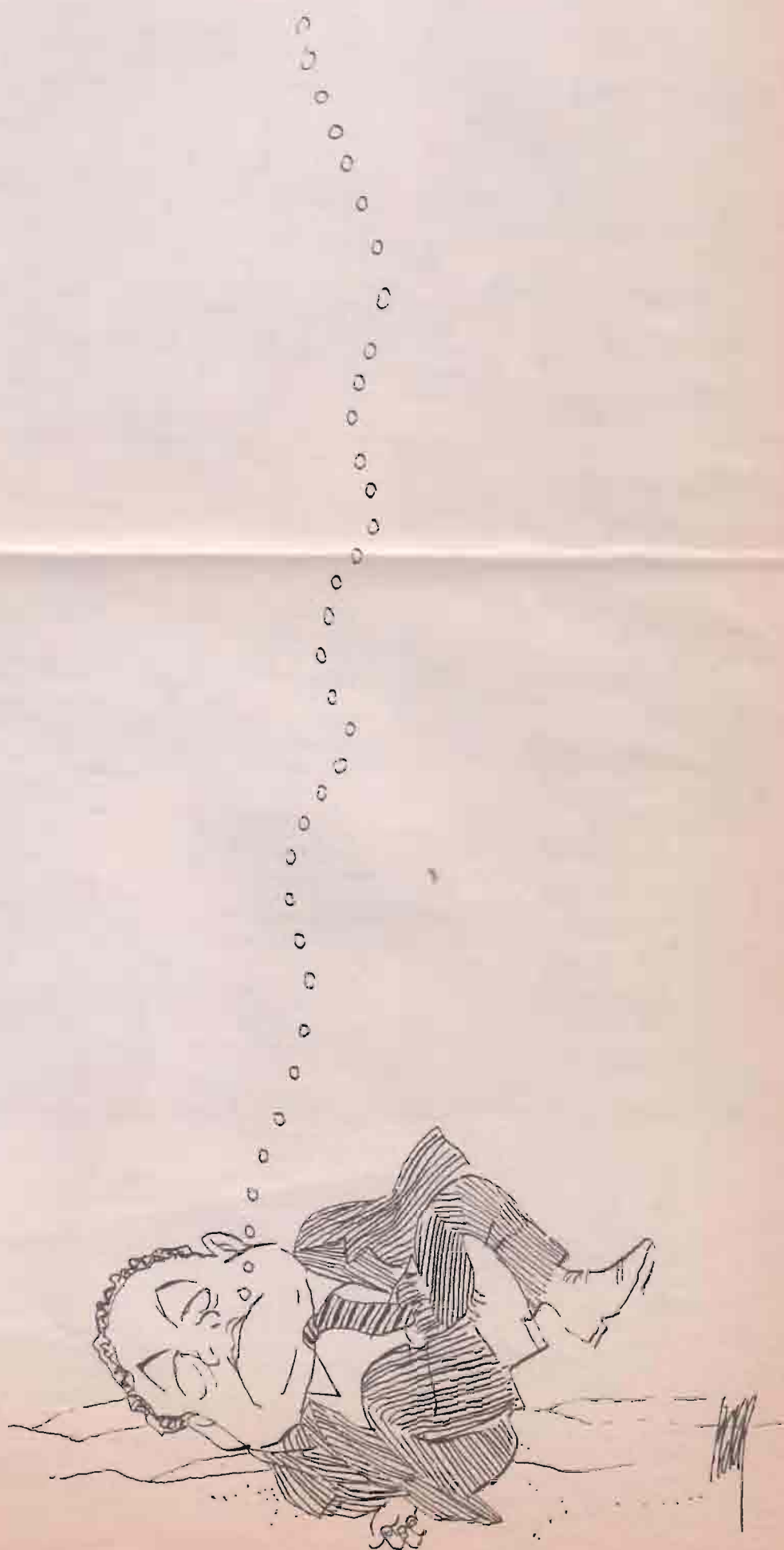
Zou het niet mogelijk zijn en verstandiger dat u de feiten toegeeft en de periode die u rest gebruikt om de fouten te herstellen, al was het maar om met uzelf in het reine te komen?

'U denkt nog steeds dat ik die keus heb om te ontkennen. Dat is toch een heel raar uitgangspunt. U denkt gewoon dat ik uit tactische redenen zit te ontkennen. Dat is de enige conclusie die je kunt trekken. Ik zeg dat dat niet zo is. Dus dan houdt dit op, denk ik. Dit is geen tactiek van mij. Het is mijn werkelijkheid.'

Alleen die van u nog.

'Dat vrees ik ook ja. Maar daarom is ie nog wel van mij.'

SM

Drs H.O.Th. Finkensieper (56) was directeur van de Heldringstichtingen in Zetten. Hij werd tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens seksueel misbruik van pupillen. Finkensieper ontkent de beschuldigingen - zijn zaak dient 30 oktober in hoger beroep.

De hoofdpersoon in dit zedenschandaal over zijn machtspositie in Zetten en zijn ervaringen als aangeklaagde. "Ik ben nog niet aan m'n end."

Frits Abrahams

Een sober gemeubileerde flat in een groene buitenwijk van Nijmegen. Aan de muur een poster waarop in grote letters de beginlinea van Kafka's *Die Verwandlung*: "Toen Gregor Samsa op een morgen uit onrustige dromen ontwaakte, ontdekte hij dat hij in zijn bed in een monsterachtig ongedierte was veranderd. Hij lag op zijn hardgepantserde rug, en zag, als hij zijn hoofd enigszins optilde, zijn gewelfde bruine, door boogvormige geledingen verdeelde buik."

"Zo is het ook mij vergaan", zegt Theo Finkensieper, "op een dag was ik voor mijn omgeving opeens een beest geworden."

Hij is een kleine man met een dun baardje en een zeer dwingende spreektrant. Het kost hem moeite lang stil te zitten, het liefst zou hij tijdens het gesprek blijven ijsberen. Hij verontschuldigt zich voor zijn voortdurende pijproken. "Ik moet iets in mijn hand hebben." De cassetterecorder op tafel? Hij vraagt zich af of hij zijn neiging zal kunnen onderdrukken om steeds op het tafelblad te trommelen.

Bij het arrangeren van het interview had hij minder reserve getoond dan zijn advocaat, mr E. Sutorius. Eerder liet hij zich voor de televisie ondervragen in VARA's *Het moment*. Waarom?

"Ik dacht vroeger dat je als crimineel geen openbaar bezit bent. Maar ik merkte dat ik door de vele publiciteit over mij toch een soort publieke figuur was geworden. Iedereen praatte en schreef maar over mij. Daarom voelde ik me gedwongen mijn eigen ge-

Wat mij ook vreselijk hinderde en wat ik eveneens als een drukmiddel heb ervaren, was de behandeling in het politiebureau in Doorwerth. Ik heb daar 23 dagen in een cel gezeten met het licht en een tv-camera constant aan. Het motief was dat mijn broer een paar jaar geleden suicide had gepleegd. En ook al zei ik dat ik niet extreem geagiteerd of depressief was - het moest zo."

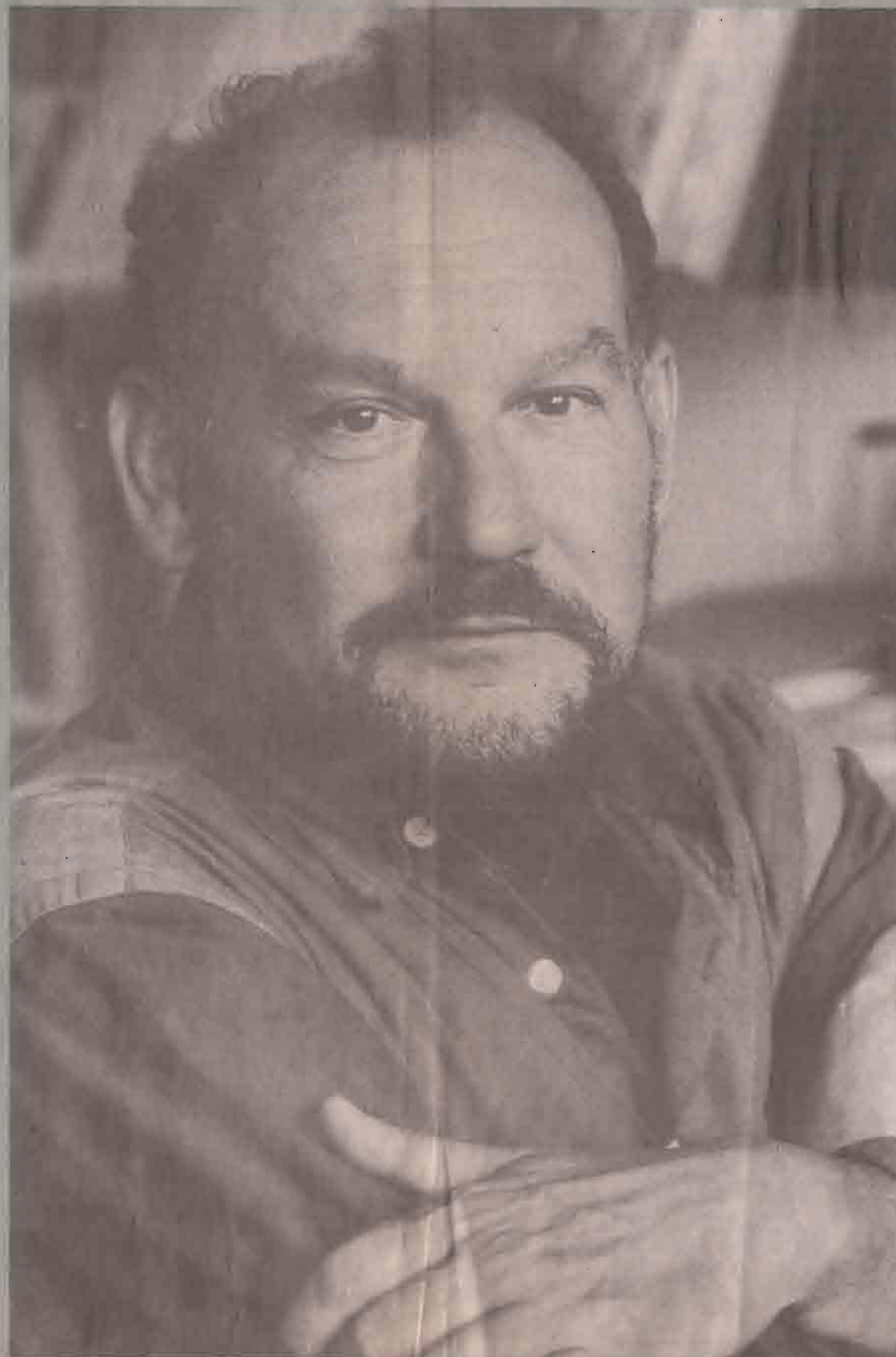
Hoe heeft u zich tijdens de verhoren opgesteld?

"De recherche wilde maar één ding: een bekentenis. Men was ervan overtuigd dat ik het gedaan had. Ze konden ook moeilijk anders. Twee maanden lang hadden ze kinderen over mij horen klagen - en toen zagen ze me zelf. Dan kun je toch niet meer onbevooroordeeld zijn. Ik denk dat het met politiemensen hetzelfde is als met psychiaters, personeelschefs en andere mensen die iemand moeten beoordelen: het oordeel valt in de eerste vijf minuten. Alleen de hele goeden zijn dan nog in staat een andere hypothese op te stellen."

"Vier mensen verhoorden me, ze wisselden elkaar in koppels af. Elk koppel bevatte een vrouwelijke rechercheur. Eén van hen was bijzonder op mij gebeten. Die sloeg op tafel, snauwde tegen me: 'Je bent een miezerig mannetje, je hebt het gedaan, zeg het nou maar'. Aanvankelijk bleven ze heel vaag over wat precies in de aangiften stond. Ze noemden ook geen namen. Ik moest maar vertellen wat ik 'allemaal gedaan had'. Toen daar niets uitkwam, noemden ze namen. Als ik bevestigde dat ik iemand gekend had, zeiden ze: 'Ja, dat zal wel, want je hebt er van alles mee gedaan'. Als ik zei dat ik het me niet meer herinnerde - want ik heb in 23 jaar 1500 meisjes gezien - geloofden ze me niet."

"Zo ontstond van hun kant een cirkelredenering: alles wat ik zei, werd tegen me gekeerd. Op een gegeven moment heb ik geweigerd nog iets te zeggen. Ik ging boeken zitten lezen, wat ze razend maakte. Ik noemde de situatie 'Kafkaesk' en stond erop dat dat woord in het proces-verbaal werd opgenomen, wat ze eerst niet wilden."

Na de verhoren werd Finkensieper naar het Huis van Bewaring in Zwolle overgebracht. Hij verbleef er drieënhalve maand. Toen moest hij door een fout in de dagvaarding op vrije voeten worden gesteld. Inmiddels heeft

H.O.Th. Finkensieper:

geloofde in de samenhang van lichaam en ziel. Hij heeft zich ook sterk verzet tegen de splitsing van neurologie en psychiatrie.

"Een aantal meisjes kwam in Zetten terecht omdat ze uit hun lichaam gegroeid waren: 14-jarigen met een 18-jarig lichaam. Op dat laatste werden ze aangesproken waardoor ze in allerlei verwickelingen terechtkwamen. Als ik dat door onderzoek constateerde, was mijn advies: je moet ze opvoeden, twee jaar in Zetten houden, totdat hun psychische leeftijd en kalenderleeftijd samenvallen."

Was het niet verstandiger geweest om dat gedeelte door de huisarts te laten doen?

"Achteraf: ja. Maar gezien vanuit de diagnostiek heeft het winst opgeleverd. Na die eerste klachten heb ik er ook wel wat aan gedaan. Ik ben toen tijdens het onderzoek een witte jas gaan dragen. Voor meer duidelijkheid."

Was het nodig om die meisjes zo indringend te ondervragen over hun seksuele gewoonten - een klacht tegen u die later voortdurend zal terugkeren?

"In de jaren zeventig hadden we in het observatiehuis dertig procent incestkinderen, veelal door stiefvaders. Niemand wist wat je ermee aan moest. Veel meisjes zaten er omdat ze met jongens weggingen, zonder goedkeuring van hun ouders. Om dat te weten te komen, moest je vragen stellen. Ik merkte ook dat er door de meisjes onderling veel over seksualiteit gepraat werd. Ik ben er toen toe overgegaan om er in hun eigen termen over te praten, iets wat me ook is kwalijk genomen. Ik vroeg: neuk je wel eens? Als je de term 'naar bed gaan' gebruikte, konden ze je met grote ogen aankijken, want sommigen deden het ook wel in de berm."

Drong u er ook wel op aan - zoals sommige beschuldigingen luiden - dat ze zich bevredigden in uw aanwezigheid?

"Nee. Ik heb wel gezegd dat zelfbevrediging geen probleem was. Soms zeiden kinderen: ik heb er zo'n behoefte aan. We hebben niet voor niks voor alle kinderen eenpersoonskamers gebouwd. Kijk, in deze charitatieve gemeenschap van Zetten was seksualiteit altijd een groot taboe geweest - dat heb ik opengebrouwen. Ook door voorlichtingsboekjes van de NVSH uit te delen."

Uw advocaat, mr Sutorius, heeft voor

te laten zien en mijn eigen verhaal te vertellen."

Is het effect u meegevallen?

"Ach, wat merk je ervan? Ik ben veroordeeld wegens weerzinwekkende misdaden, ik weet niet wat je dan mag verwachten. Als een of twee mensen je schrijven dat ze het goed hebben gevonden - is dat veel of weinig?"

Tijdens het kennismakingsgesprek had hij gezegd: "Ik begrijp de media niet, al die aandacht voor een plattelandspsychiater-tje." Als ik daar nu op terugkom, zegt hij: "Is mijn zaak opzienbarend dan de schilderijenroof van Van Gogh of een of andere moord? Het valt me op hoe simpel dergelijke zaken worden afgedaan, vergeleken met de mijne."

U begrijpt toch wel dat de beschuldigingen van dien aard zijn dat men er terecht veel ophef van maakt?

"Dat inrichtingswezen en mischien ook psychiatrische aspecten op tafel moeten komen, is mij duidelijk. Maar dan hoeven toch niet al die persoonlijke dingen vermeld te worden?" Als voorbeeld komt hij met hetzelfde detail dat hij ook in *Het moment* noemde: de vermelding door een krant van de grootte van zijn genitaliën. "Dat heb ik, ook bij zedenzaken, nog nooit zien gebeuren." Hij voegt eraan toe: "Ik ben door de grote kranten, met name *De Telegraaf*, *Algemeen Dagblad* en *de Volkskrant* niet fatsoenlijk behandeld. *Algemeen Dagblad* heeft zelfs een paginagroot artikel over mij gepubliceerd met foto's van mij en mijn toenmalige vrouw."

Op 27 februari 1989 werd Theo Finkensieper in het huis van zijn moeder aangehouden. "Ze zeiden: wilt u inpakken en meekomen. Goed, denk je dan, laten we meegaan en eens kijken hoe dat gaat. Ik wist dat ze al twee maanden aan een onderzoek werkten. De arrestatie verbaasde mij in zoverre dat ik erop gerekend had dat ik een uitnodiging zou krijgen om op het bureau een verklaring af te leggen. Ik dacht dat ze me daarna weer zouden laten lopen omdat ze me in die twee maanden ook niet hadden opgepakt. "Maar nadat ze me verhoord hadden in Westervoort, werd ik overgebracht naar het bureau in Duiven om te stapen. Op weg daarheen kreeg ik *handboeien* om. Dat werkte zeer vervreemdend. Ik had het gevoel dat ik meedeed in een stukje *Tatort*.

de rechtbank in Arnhem tot zes jaar gevangenisstraf veroordeeld. De rechtbank achtte zes van de tien ten laste gelegde feiten - afkomstig van vier ex-pupillen - bewezen. Er waren meer aanklachten, maar die konden vanwege de verjaringstermijn - twaalf jaar - niet worden behandeld.

Sinds wanneer leeft u gescheiden van uw vrouw?

"Ik heb in november '88 het huis verlaten, in september '89 is de scheiding uitgesproken. Als je van zoiets beschuldigd wordt, en dan ook nog weet wat mij buiten de Stichtingen overkomen is of wat ik gedaan heb, dan is dat voor een echtgenote niet meer te verdragen."

U doelt nu op de buitenechtelijke relatie met een expatiënte - uw vrouw heeft daar nooit iets van geweten?

"Nee. Ik had overigens geen slecht huwelijk. We hebben ook nog contact."

Binnen enkele maanden waren uw privéleven en uw maatschappelijk leven volledig ingestort - hoe verwerkte u dat?

"Mijn privéleven vormde één geheel met mijn werk aan de Stichtingen, dat is altijd zo geweest. Mijn hele sociale leven lag in Zetten, ik zat in allerlei verbanden. Alles heb ik opgezegd. Ik kan er nu niet meer over straat lopen. Ik wil de mensen die me goed kennen, niet dwingen om positie te kiezen.

"Mijn kinderen hebben mij gevraagd: 'Kun je er tegen of bestaat er een mogelijkheid dat je er een eind aan gaat maken?' Ik heb gezegd dat ik dat niet van plan ben. Dan sta je voor een situatie waarin je een weg moet zien te vinden. Dat betekent dat je alle energie inzet voor de instandhouding van het dagelijks leven: huishouden, boodschappen, op straat lopen en merken dat mensen je soms herkennen. Als je dat lukt, krijg je de rare reactie: het kan hem niets schelen. Terwijl je alleen maar je uiterste best doet om nog een kern van het bestaan overeind te houden!

"Als je besluit om door te gaan, moet je niet huilend in een hoekje gaan zitten. Af en toe heb ik wel eens die buien, maar dan trek ik de telefoon eruit en dan is het nog wel te overmeesteren. Het klinkt misschien vreemd, maar ik zie dit alles als het zwaarste examen dat ik moet doen."

'Ik zie dit alles als het zwaarste examen'

Waarom verscheen u zelf voor de rechtbank? U had kunnen zeggen: dit kan ik niet aan.

Stilte. Een kort lachje: "Eigenlijk gun ik het mijn tegenstanders niet... Ik heb gedacht: het moet. Als ik het niet hou, komt het echt over me heen. Het was verschrikkelijk. Het kost energie, hoor, zo'n zaal achter je.

"Ik krijg ook steeds meer de neiging om me op te winden en te zeggen: dat kan toch eigenlijk niet wat me nu overkomt. Ik ben inmiddels failliet verklaard en ik zit nu in een gevecht met de ww, de wao, de bijstand en met de Katholieke Universiteit Nijmegen waar ik filosofie wil studeren."

Medestudenten dreigden onlangs met acties toen ze Finkensieper herkenden; de collegeleiding verzocht hem vervolgens af te zien van een voordracht die hij in een werkcollege zou houden, al erkende men zijn recht op universitair onderwijs. "Ik zou een stuk tekst verklaren. Dat betekende dat men naar mij moest luisteren. Dat is het breekpunt geweest.

"Ik zal mijn uiterste best doen om filosofie te studeren, in welke modificatie dan ook. Mijn belang daarbij is enorm. Filosofie heeft altijd mijn interesse gehad; ik heb vroeger al mijn kandidaats gehaald. Verder is het goed om weer wat te doen. Ik heb twee jaar niet over problemen buiten mezelf nagedacht, dat is slecht voor een mens. Het is een manier om jezelf te handhaven. Ik had ook gehoopt dat ik via die studie heel voorzichtig iets van een sociale wereld zou kunnen schepken. Maar het is een studie die je heel goed met boeken kunt doen, dus ik kan het mogelijk in de gevangenis redelijk opzetten."

Ondervindt u nog enige morele steun?

"Ik belcef het als morele steun wanneer mensen met mij omgaan

zoals ze vroeger deden. Ze hoeven zich daarbij niet uit te laten over mijn schuld of mijn stomiteiten. Als ze maar gewoon met je praten en ingaan op je interesses. Er zijn nog mensen die dat doen, maar alleen - en dat is een typisch effect - onder vier ogen. Dat is jammer, want ik was een sterk groepsmens.

"Wat ik mensen kwalijk neem, is dat ze niet willen of kunnen zien dat een mens meer is dan zijn misdaad. Zelfs als ik het gedaan zou hebben, zelfs als ik gezegd zou hebben dat ik het gedaan had - dan nog ben je meer dan je misdaad. Je hoest het iemand niet te vergeven, maar je moet wel zien dat je meer is."

Uw hele gezin wordt in uw val mee-gesteurd.

"Dat komt ook door die naam. Een opvallende naam. Mijn grootvader was een Duitse handelaar in garen en band die zich in Nederland vestigde. Mijn kinderen waren trots op die naam. Want zoals mijn vader wat voor mij betekende, betekende ik ook wat voor hen. Dat wordt nu heel moeilijk voor ze. Twee werken er in het buitenland, de jongste heeft het er het moeilijkste mee. Voor mijn ex-vrouw en voor mijn zus die ook in dit werk zit, schept het ook grote problemen. Mijn vrouw zat in de feministische beweging; bijbel-exegese op feministische grondslag. Daar zeiden ze: je moet hem aanpakken, jij bent zijn eerste slachtoffer. Dat heeft ze niet gewild, hoewel ze inderdaad een slachtoffer is, alleen niet in absolute zin."

Finkensieper was vijf jaar toen zijn vader zich - in 1939 - in het Betuwe kerkdorpje Zetten vestigde als predikant en directeur van de Helderlingstichtingen. In 1847 waren de Stichtingen ontstaan uit het sociaal pionierswerk van de Nederlands Hervormde predikant O.G. Helderling. Hij

wilde hulp bieden aan vooral ongetrouwde moeders en prostituées met als voornaamste oogmerk: bekering.

De Stichtingen vormden een hechte geloof-, werk- en leefgemeenschap. Pas in de jaren vijftig kwam er een kentering naar professionaliteit. Na de dood van Finkensieper sr in 1960 ontwikkelden de Stichtingen zich tot een behandelingsstehuis voor meisjes (later ook jongens) met ernstige gedragsstoornissen. Theo Finkensieper werd in 1971 benoemd tot directeur van de jeugdpsychiatrische afdeling; in 1985 werd hij algemeen behandelingsdirecteur.

"Ik heb tot mijn negentiende in Zetten gewoond. Ik ben helemaal opgegroeid in het charismatische klimaat van de inrichting waarvan de dominee - mijn vader - tevens de directeur was. Het hele leven draaide om de Stichtingen. Als mijn vader jarig was, kwamen er meer dan honderd mensen over de vloer. De Helderlinggemeenschap heeft een zwaar stempel op Zetten gedrukt. De Helderlingstichtingen hadden hun eigen kerk, de Vluchttheuvelkerk, die zich weliswaar bij de Nederlands Hervormde Kerk had aangemeld, maar zich van de regels niet teveel wilde aantrekken. Zo werden de Helderlingstichtingen een soort vluchtgemeente voor iedereen in de buurt die ook eens wat anders wilde horen.

"Mijn vader was een redelijk theoloog en goed prediker. Ik heb jarenlang in de kerk gezeten en elke zondag zijn preek gehoord."

Werd u streng opgevoed?

"Juist heel tolerant. Maar wel draaide alles om de Stichtingen. De scheiding tussen privéleven en werk was bij mijn vader helemaal weggevoerd - en later bij mij voor een groot deel. Het werk deed hij thuis - als bij niet op reis was door het land. Mijn

moeder was ook druk met de Stichtingen en kerkclubs."

Uw vader moet een dominante man zijn geweest.

"De hele gemeenschap keek ontzettend tegen hem op, maar ik heb hem niet als bedreigend ervaren."

Het verhaal gaat dat uw ouders weinig aandacht voor u hadden.

"In de oorlog had mijn vader het veel te druk. Mijn grootmoeder heeft mij toen voor een groot deel opgevoed. Na de oorlog ben ik naar het gymnasium in Nijmegen gegaan en vervolgens medicijnen gaan studeren. Ik heb me niet verwaarloosd gevoeld, ik heb een prettige jeugd gehad. Ik had geen sterke band met mijn ouderlijk huis, het was geen gesloten familie, maar je leefde in een gemeenschap waarbij je heel gemakkelijk toegang had tot andere gezinnen."

Het viel mij op dat uw moeder in de rechtszaal zat.

"En ze gaat straks weer. Ze zegt: ik wil dat zien. Natuurlijk is het moeilijk voor haar, maar het is niet haar aard om weg te blijven. Uiterlijk lijkt ik vreselijk op mijn vader, maar qua karakter meer op mijn moeder."

Al in 1974, enkele jaren nadat u de leiding had gekregen over de jeugdpsychiatrie in Zetten, kwam het eerste zwartboek uit van de Belangenvereniging Minderjarigen. Het handelde over de zware dwangmaatregelen. Er was daarin nog geen sprake van seksuele mishandeling, één meisje vertelde toen al wel dat u haar vragen stelde over haar seksuele heleving, nadat ze zich voor het lichamelijk onderzoek had moeten uithlederen. Waarom deed u dat onderzoek zelf?

"Dat vloeide voort uit wat ik bij prof. Prick, mijn hoogleraar psychiatrie in Nijmegen, geleerd had. In zijn kliniek was het ook gebruikelijk. Hij was iemand die

de rechtbank verklaard dat er niet of zelden aan seksuele therapie werd gedaan. Het gebeurde dus wel!

"Niet seksuele therapieën in die zin, maar we hebben wel een paar hele moeilijke... Ik heb te maken gehad met een kind dat transeksuele problemen had. Daar heb ik inderdaad iets in die richting gedaan. En ook met een ander kind, dat geen aanklacht heeft ingediend, heb ik zoiets gedaan, maar met iemand erbij en in overleg met de ouders."

Maar het zwemmen met dat transeksuele meisje dat daarbij haar borsten moest ontbloten, heeft u alleen gedaan.

"Ik had er beter iemand kunnen bijhalen. Het was een heel extreme zaak. Ze was niet meer in de inrichting, ze kwam vrijwillig bij me. Ze wilde haar borsten eraf laten halen. Toen heb ik een poging gewaagd die achteraf gezien belastend is geweest."

Een ander geval waarvoor u veroordeeld bent: dat van de nagespeelde verkrachting - was dat ook als seksuele therapie bedoeld?

"Het was als een katharsis bedoeld."

U zou haar de kleren van het lijf hebben gerukt.

"Dat is niet juist. Ze is me wel aangevlogen, we hebben wel wat geworsteld, maar ik heb haar niet de kleren van het lijf gescheurd. Ik heb haar tot rust laten komen en vastgehouden. Ik zat in een zeer moeilijke positie. Ze moest bij ons weg vanwege haar sociale gedrag. Toen kwam ze met het verhaal dat ze vroeger verkracht was en met het verwijt dat ik daar niks aan deed. Ik heb niet gezegd: we gaan een verkrachting naspelen. Ik heb gezegd: vertel nou eens precies wat er gebeurd is. Met je emoties erbij. In die emoties is het tot 'holding' - vasthouden - gekomen. Dat valt niet buiten de regels van het spel. Je kunt je twijfels erover hebben, maar in dit geval dacht ik: ja. Op dat moment was het een reële beslissing. Om daar zes jaar gevangenisstraf voor te krijgen, dat gaat me te ver."

Dit was niet de enige aanklacht, maar los daarvan: u gebruikte verder geen vormen van seksuele therapie?

"Nee! Ik heb daar nooit iets in gezien. Ik word ook niet vanwege seksuele therapieën aangeklaagd, maar vanwege zware, seksuele mishandeling. En dat zie ik veel meer als een aanklacht tegen

vervolg op pagina 4

'Ik zie dit alles als het zwaarste examen'

vervolg van pagina 3

machtsmisbruik dan als iets anders."

U doelt nu op de machtspositie die u in Zetten jarenlang bekleedde. De aanklachten van uw ex-pupillen zijn, volgens u, een wraakoefening vanwege machtsmisbruik?

"Wraak... wraak... misschien is het een manier om erkenning te krijgen van het feit dat het niet goed met je gegaan is. Dat wat ik gedaan heb, niet goed gewerkt heeft. Dat denk ik, ja. En je weet ook dat wanneer je in deze tijd zo'n verhaal van seksuele mishandeling vertelt, er beter naar je geluisterd wordt."

Hij laat zijn handen zien. Kleine littekens. "Beten van meisjes." Dan: "Als ik echt zei: ophouden, en ze dan beetpakte, was het meestal uit. Ik zeg niet dat ik me heel rustig heb gedragen. Ik heb wel degelijk gevocht met meisjes. Ik zeg alleen dat ik niet de dingen heb gedaan waarvan ik nu beschuldigd word."

U was voorstander van een harde, gedragstherapeutische aanpak. De zogenaamde 'conditionering': goed gedrag belonen, slecht gedrag bestraffen.

"Ik ben niet met de psychoanalyse opgegroeid. Prick geloofde er niet in. In zo'n inrichting is die methode ook niet haalbaar. Ik heb heel lang gedacht dat je de psychiatrie kon opdelen tussen Freud en Pavlov, en ik geloof dat misschien nog wel. Maar van die conditionering ben ik snel teruggekomen. Als je dat goed wilt doen, moet je het veel rigouze aanpakken, een totaal andere wereld scheppen. Wél heb ik altijd gezegd: sociale aanpassing staat voorop. Ze moeten zich wassen, eten, naar school gaan. Als je daarover steeds moet ru-

zien, kom je niet meer toe aan behandeling."

Er is lange tijd stevig gestraft: isoleercellen, platspuiten. Daar gingen de zwartboeken van de Belangenvereniging Minderjarigen steeds over. Ook de commissie Dijkhuis die de Heldringstichtingen in 1976 onderzocht, was daar kritisch over.

"Ik heb iets gedaan waarvan ik achteraf zeg... het is zo moeilijk... spijt? Ik heb het gedaan omdat het met de tijd te maken had en omdat ik als psychiater helemaal met de Stichtingen verweven was. Agressieve kinderen die enorm te keer gingen, anderen aanvielen, met de kop tegen de muur bonkten, werden in andere inrichtingen afgevoerd. Ik heb gezegd: we houden ze toch. Ik kon iemand zonder risico's platspuiten omdat ik op het terrein woonde en ik de zaak voortdurend zelf in de gaten kon houden."

"Als alles goed liep, zag niemand mij. Dat was bij het merendeel van de kinderen. Maar bij die tien procent waar problemen mee was, werd ik steeds gehaald. Vergeet niet dat ze niet voor niks naar Zetten kwamen, Zetten was een inrichting voor inrichtingen. We kregen soms kinderen van veertien die dertien keer overgeplaatst waren. Die zeiden: jij krijgt me ook niet klein."

En dan spoot u ze klein.

"Ja, want als je dat goed doet, lukt het je wel om ze kalm te krijgen. Maar daarmee heb ik in het pedagogische veld een psychiatrische macht gegooid. Ik denk achteraf dat dat hele vreemde gevoelens heeft opgeroepen. Ik ben ervan overtuigd dat de groepsleiding met mij dreigde: als je niet ophoudt, ga je naar Finkensieper. Ik heb ook veel isolaties zelf gedaan."

Waarom heeft u niet meteen aan die situatie een einde gemaakt toen de eerste klachten opdoken?

"Dan had ik moeten gaan, en dat heb ik niet kunnen opbrengen. "Inmiddels wordt er al jaren niet meer geïsoleerd op de orthopedagogische afdeling. Bij de psychiatrie kan het echt nodig zijn. De laatste jaren heb ik ook niet meer gespoot. Met alle problemen vandien. Want het probleem is niet opgelost als je niet meer isoleert of spuit. Die kinderen gingen toen naar het politiebureau, of ze moesten op straat worden gezet waar ik vreselijke moeite mee had."

Veel van de klaagsters tegen u zijn na twintig jaar nog steeds in behandeling.

"Ja, die hebben geen goed leven. We hebben op ze gedruwd - al of niet met spuiten -, we hebben getracht ze op te voeden, en het is naar als dat niet lukt."

U heeft verklaard dat vóór 1985 nooit seksuele mishandeling door u ter sprake is gekomen. Dat vind ik een halve waarheid. Volgens verklaringen van derden hebben meisjes al vanaf de beginjaren zeventig hierover geklaagd. Het is alleen niet in de openbaarheid gekomen.

"Dat is vooral een kwestie van: die zegt tegen die wat er gebeurd is. Daar verzet ik me tegen. Veel mensen die centraal staan in de inrichting - de huisarts, enkele paviljoenshoofden - zeggen dat ze nooit iets gemerkt hebben. Ook in het rapport van de commissie Dijkhuis die uitgebreid met de kinderen gepraat heeft, staat niks."

Heeft u het gevoel dat er een campagne tegen u gevoerd wordt?

Fluisterend: "Ja... ja... heel duidelijk. Bij een van de laatste demonstraties tegen mij, in 1985 toen ik algemeen directeur was geworden, riep een groep uit Nijmegen tegen mij: 'We zullen je nog wel krijgen'. Ik weet ook zeker dat sommige klaagsters elkaar kennen uit de inrichting. Ik kan het niet hard maken, maar als al die klachten opeens tegelijk loskomen, denk je: het is wel toevallig. Ik ben de klaagsters

steeds meer als één blok tegenstanders gaan zien, met Annie Bijnoord als woordvoerder. Ik kan me haar niet echt herinneren uit de inrichting, en feiten in haar boek kloppen ook niet."

Uw positie wordt extra verzwakt doordat u een relatie met een patiënte uit uw privépraktijk blijkt te hebben gehad. Ze heeft brieven van u laten publiceren waarin u zichzelf 'verslaafde Theo' noemt: verslaafd aan seksspelletjes.

"Ik had het niet moeten doen, ik heb geprobeerd me daaraan te onttrekken, maar dat is niet gelukt. Ik was moe, doodmoe. Door de voortdurende strijd rond de Stichtingen. Ik had in '85 niet meer aan dat algemeen directeurschap moeten beginnen. Wat betreft die brieven: ik wil in het midden laten waarom ik ze geschreven heb. Je schrijft brieven om een bepaalde reden, maar dat betekent nog niet dat dat alles over je zegt. Dat zij ermee naar de pers is gelopen, was een wraakactie voor wat er verder tussen ons gebeurd is."

"Ik weet dat ik me hierdoor bijzonder kwetsbaar heb gemaakt. Maar ik hou vol dat ik niet gedaan heb waarvan ik strafrechtelijk beschuldigd word. Ik ben niet geheel verbaasd dat ik veroordeeld ben, ik ben wél verbaasd over de hoogte van de straf."

Ik heb begrepen dat u met meer patiënten relaties bent aangegaan.

"In de krant staat dat ik vele relaties gehad heb... Ik wil daar omwille van mensen niet verder op ingaan... nee. Ik weet niet of je dat kunt omschrijven als expatiënten..."

Heeft u een beeld van uw toekomst?

"Ik wil beroepsfilosoof worden. Ik kan gaan schrijven. Ik ben nog niet aan m'n end, al zijn er een hoop mensen die dat hindert. Ik vind het verschrikkelijk wat me gebeurt, het is ook jammer dat ik mijn goede diagnostische en gezinstherapeutische vaardigheden niet meer kan gebruiken. Maar dat is nu eenmaal zo: dat heb ik mezelf uit handen geslagen."

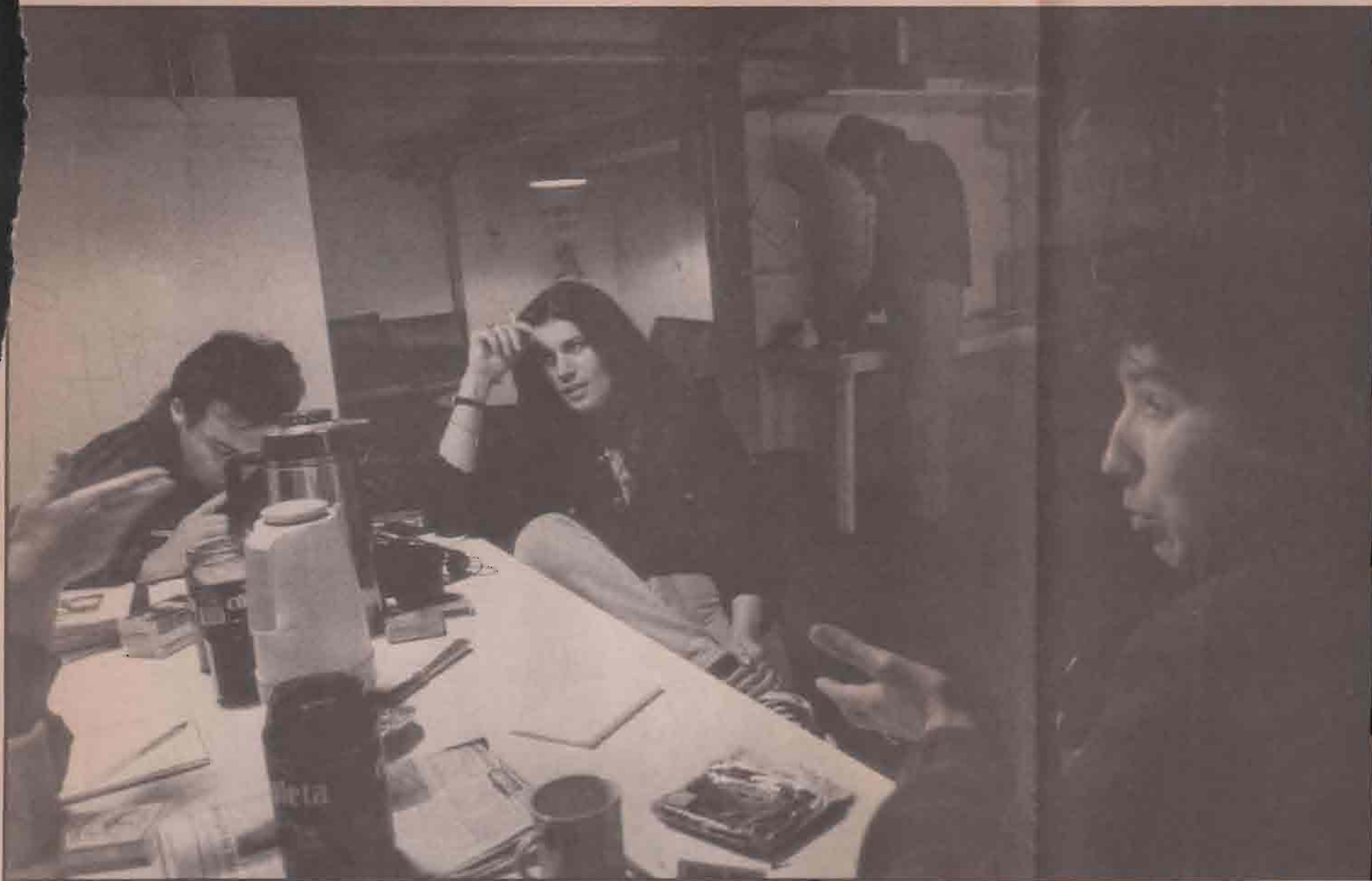

Foto Guus Dubbelman - de Volkskrant

Zo'n verleden, dat verwerk je nooit

Annie Bijnoord voelt geen haat. „Ik heb ieder gevoel uitgeschakeld. Anders was het ook niet vol te houden." Een obsessie? Hugo: „Natuurlijk ben ik gedreven, natuurlijk heeft mijn verleden in tehuizen er alles mee te maken dat ik hier zit. Maar ik ben niet bezeten van de zaak." Ze maken deel uit van het Steunpunt Zetten, de club die zich inzet voor de slachtoffers van de ex-psychiater Finkensieper, de vroegere directeur van de Heldringstichtingen. Eind mei werd hij veroordeeld tot zes jaar wegens ernstig seksueel misbruik van bewoners in de Zettense inrichting. Vandaag dient zijn zaak in hoger beroep.

door Steffie Kouters

Pietje was lastig, had de leiding al geconstateerd. Te ongedurig, te speels. Die dag, de dag van het verraad, was hij aan het voetballen voor het kindertehuis. De directeur kwam voorrijden. Of Piet geen boodschappen met hem wilde doen? Ja leuk, met de directeur boodschappen doen. Een uur later kwam de directeur terug. Of groepsleider Huig de spullen van Piet maar even wilde inpakken. De jongen was overgeplaatst. Te ongedurig. Te speels.

Huig is inmiddels voormalig groepsleider. Binnen anderhalve maand was hij ontslagen bij het tehuis. Hij ging te vrij met de kinderen om. De machteloze woede die hij daar heeft gevoeld, zit nog steeds als een klem rondom zijn borst. „Als een jongen even wegging zonder je van tevoren te vertellen waarheen, moest je vijf cent van zijn kwartje zakgeld aftrekken. Dan zette je een streepje op het bord achter een van die negentien namen." Nog steeds ongelovig: „Turven moest je!" Zachter: „Bij kleine kinderen."

Deze absurditeiten waren de achterliggende drijfveren voor Huig om medewerker te wor-

den van het Steunpunt Zetten, de club die zich inzet voor de slachtoffers van de ex-psychiater Finkensieper, de vroegere directeur van de Heldringstichtingen. Eind mei dit jaar werd hij veroordeeld tot zes jaar gevangenisstraf wegens ernstig seksueel misbruik van bewoners in de Zettense inrichting. Vandaag dient zijn zaak in hoger beroep. Want Finkensieper blijft volhouden onschuldig te zijn.

Annie B. Ik ben geen direct belanghebbende. M'n bloed kookt, m'n krop schiet vol, en ik moet iets doen met m'n machteloze woede. Hoe moeten jullie er dan wel niet aan toe zijn? Naar mijn idee zijn er duizenden direct en indirect betrokkenen in deze kwestie en krijgen die met jullie dreunen in het gezicht bij de gang van zaken rondom dr. F. uit Zetten. (...) Kracht en steun toegewenst. Hugo.

Deze advertentie was een van de eerste in de stroom van kleine annonces die sinds april zijn geplaatst door medewerkers en sympathisanten van het steunpunt. Hugo (niet zijn echte naam) had zich zitten verlijten bij een artikel in Vrij Nederland over Annie Bijnoord, inmiddels „uitgegroeid" tot de bekendste actievoerder tegen Finkensieper.

Annie, met haar levensgrote angst om opgesloten te worden, was 's nachts door de politie van haar bed gelicht en in de cel gestopt omdat ze de brievenbus van Finkensieper had gekraakt (de buis, een bankafschrift waaruit bleek dat de psychiater nog steeds een inkomen had van twaalfduizend gulden per maand). Verder ging het artikel uitgebreid in op het telkens uitstellen van de rechtszaak tegen Finkensieper. Terwijl de psychiater alweer vrij rondliep omdat het Openbaar Ministerie vergeten was een dagstempel te zetten op zijn dagvaarding.

Hugo, die zelf van zijn derde tot zijn zeventiende in kindertehuizen heeft gezeten, besloot contact met Annie te zoeken. De eerste aanzet tot het steunpunt, dat is uitgedijd tot een groep van negen mit of meer vaste medewerkers. Slechts twee van hen, Annie en Yvonne, hebben in Zetten gezeten. Op Fred na, die een opleiding aan Nijenrode heeft genoten en zich derhalve bezighoudt met de zakelijke kant van het steunpunt, heeft de rest op zijn minst ervaringen met de kinderbescherming.

„Het eerste redere, lijfelijke contact dat ik had, was op mijn negende", zegt Hugo. „Een non, die voor het slapen gaan een kruisje op de voorhoofden van de kinderen maakte. Het verwerken van zo'n verleden, dat lukt je nooit. Je kunt hoogstens proberen ermee te werken, om je zelfrespect te verhogen. Dan kom je in zo'n steunpunt terecht."

Het steunpunt lijkt onder stroom te staan, de laatste dagen voor het hoger beroep. De overvolle asbakken geven de gemoedgesteldheid van de medewerkers aan. Annie, net terug van een paar weken in Zeeland, praat en praat, alsof ze daarmee de innerlijke spanning kan verjagen. Hugo heeft haar met de bromfiets moeten ophalen: ze durft niet alleen over straat, nu het verleden het heden weer zo krachtig overheerst. Twee dagen lang domineert de naam Finkensieper in bijna elk gesprek, als een boze geest die door het pand waart.

Een obsessie? Hugo: „Ik protesteer tegen die term. Natuurlijk ben ik gedreven, natuurlijk heeft mijn verleden in tehuizen er alles mee te maken dat ik hier zit. Maar ik ben niet bezeten van de zaak. Ik wilde dat ik het werk vandaag naast me neer kon leggen."

Bij vlagen lazien de emoties op. Dan komt het verschil tussen de twee belevingen naar boven: die van de slachtoffers en die van de

omdat ze geen raad meer weten met hun machteloosheid, nu de zaak maar lijkt voort te duren en de veroordeelde vrij kan blijven rondlopen.

Zestien jaar tussen de eerste klachten in een zwartboek en berechting is bijna niet te dragen. Het feestje dat de moeder van een slachtoffer voor de slachtoffers organiseerde na de veroordeling van Finkensieper en waarbij een ritueel vreedevuur werd aangericht, geeft een indicatie van de spanningen.

„Ik voel geen haat", zegt Annie. „Ik heb ieder gevoel uitgeschakeld. Anders was het ook niet vol te houden. Het enige wat ik wil, is dat die man terecht staat, dat hij wordt veroordeeld, dat hij zijn straf uitzit, dat er recht wordt gedaan. Na de arrestatie vroegen mensen me: 'Ben je niet blij?' En na de veroordeling: 'Je bent zeker wel blij hè?'. Natuurlijk niet. Zo denk je daar helemaal niet over. Want ieder mens wil een afschuwelijke gebeurtenis zo snel mogelijk vergeten. En dit is iedere keer weer een confrontatie."

Uit de „groottes" die bij het steunpunt binnenkomen, blijkt dat heel wat Nederlanders, van Groningen tot Limburg, meeleven. De bedragen variëren van vijf gulden vijftienvintig (Hugo: „Alsof iemand zijn spaarpot heeft omgekeerd") tot honderden gulden. De teksten bij de overschrijvingen variëren van „succes" en „Geef niet op!", tot „Een bijdrage aan de sociale vernieuwing"; Hugo: „Inderdaad. Je moest toch je lot in eigen handen nemen?"

Het steunpunt heeft regelmatig contact met zo'n achttien voormalige Zetten-bewoners. Dat lijkt weinig, op het grote aantal dat in Zetten heeft gezeten. Annie: „Al komt er maar een per maand bij. Want het gaat heel langzaam. Voordat je over zulke ervaringen praat, voordat je de weg hebt gevonden naar het steunpunt."

Ze noemt het voorbeeld van een vrouw die in Zetten had gezeten en een brief naar het steunpunt had geschreven, vanuit de isoleercel in een psychiatrische inrichting. „Dat zegt toch alles? Wat ben je dan eenzaam. Je hebt tien hulpverleners om je heen, en je schrijft een brief naar het steunpunt. Je moet toch mensen om je heen hebben die je kunt vertrouwen?"

Al 30 jaar geen dag zonder de pijn van de misdaad en de gevolgen. Mijn dr. F. was mijn vader. Ik wil de wond niet openrijten, ik wil verder, ik heb respect voor alle Annes die blijven knokken. Elly.

Hugo neemt zich nog wel eens voor een weekje te gaan vissen. Hij houdt het precies een paar uur vol achter zijn hengel. Dan gaat hij weer naar het steunpunt terug.

Steunpunt Zetten ziet zaak-Finkensieper met spanning tegemoet

medewerkers van het steunpunt die nooit in Zetten hebben gezeten. Zoals na de opmerking van Huig, die zegt dat een van de seksueel misbruikte slachtoffers Finkensieper ook zielig vond, in de periode dat ze in Zetten verbleef. Annie: „Zielig! Hou nou toch op! Er is niet een slachtoffer dat 'm echt zielig vindt. Een zielig mannetje ja, maar da's iets anders."

Ze wijst naar Huig en Hugo, de twee medewerkers die zo'n beetje dag en nacht met het steunpunt bezig zijn. „Schatten zijn het. Maar iemand die het niet heeft meegemaakt... Ik zat in dat hok."

Zelf heeft ze het ook wel eens gehad. Ze had een slachtoffer aan de lijn, die het telkens had over „wij" en „jullie". „Op een gegeven moment heb ik het gesprek onderbroken: 'Wacht eens even. Ik heb daar ook gezeten hoor'."

Het steunpunt is doodsbang voor één ding, zo blijkt tussen de regels door: onbezonnen acties tijdens het hoger beroep, waarmee de verdediging alleen maar in de kaart zou worden gespeeld. Van een verkeerd soort sympathisanten, of van slachtoffers die doordraaien